

Ljudska i kozmička misao

SD 151

Rudolf Steiner

SADRŽAJ

I	Prvo predavanje, Berlin, 20. siječnja 1914.	3
	Uspon od krute do pokretne misli kao uspon iz oblasti Duhova oblika u oblast Duhova kretanja.	
II	Drugo predavanje, Berlin, 21. siječnja 1914.	13
	Mogućnost promatranja svijeta s dvanaest različitih stajališta kroz dvanaest različitih svjetonazora.	
III	Treće predavanje, Berlin, 22. siječnja 1914.	26
	Odnosi sedam raspoloženja svjetonazora (planeta) prema dvanaest nijansi svjetonazora (Zodijak). Trostruki ton duše ogleda na svijet (Sunce, Mjesec i Zemlja). Poseban položaj antropomorfizma (Zemlja).	
IV	Četvrto predavanje, Berlin, 23. siječnja 1914.	38
	Čovjekova egzistencija u duhovnom kozmosu sa stajališta duhovne astrologije. Čovjek kao misao hijerarhija.	

PRVO PREDAVANJE

Berlin, 20. siječnja 1914.

Na ova četiri predavanja, koja ću održati tijekom naše Generalne skupštine, želio bih govoriti o vezi između čovjeka i kozmosa, s određenog gledišta. I ovo gledište bih želio naznačiti sljedećim riječima.

Čovjek u sebi doživljava ono što možemo nazvati mišlju, a u mišljenju čovjek sebe može osjetiti kao nešto neposredno aktivno, kao nešto što njegovu aktivnost može nadgledati, osjetiti. Ako gledamo bilo koju vanjsku stvar, naprimjer ružu ili kamen, i predočimo si tu vanjsku stvar, netko bi mogao reći: nikada zapravo ne možete reći koliko od stvari, biljke, zapravo imate od kamena ili ruže, predočavajući si to. Vidite ružu, njezino vanjsko crvenilo, njezin oblik, kako je podijeljena na pojedinačne latice, vidite kamen s njegovom bojom, s njegovim različitim uglovima, ali uvijek morate sebi reći: možda postoji nešto unutra što se ne pojavljuje izvana. Ne znate koliko kamena, ruže, zapravo imate u svojoj predodžbi.

Ali ako netko ima misao, onda je on sam taj koji misli. Moglo bi se reći da je čovjek prisutan u svakom djeliću svoje misli. Dakle, za cijelu misao on je sudionik njene aktivnosti. On zna: ono što je u misli, tako sam u misao umislio, a što u misao nisam umislio, ne može biti u njoj. Pregledavam misao. Nitko ne može tvrditi da kada iznosim misao, u misli može biti toliko drugih stvari kao što ih ima u ruži i kamenu; jer sam ja sam stvorio misao, prisutan sam u njoj i stoga znam što je unutra.

Stvarno, misao je naša vlastita. Ako pronađemo odnos misli prema kozmosu, prema svemiru, tada ćemo pronaći i odnos samog našeg bića prema kozmosu, prema svemiru. To nas može uvjeriti da je stvarno plodonosno razmatrati čovjekov odnos prema svemiru iz perspektive misli. Stoga ćemo poduzeti ovo razmatranje, i ono će nas dovesti do značajnih visina antropozofskog razmatranja. Ali danas ćemo morati izgraditi temelje koji će se nekima od vas možda učiniti pomalo apstraktnim. No, u idućim danima vidjet ćemo da nam je taj temelj potreban, i da bez njega možemo samo s određenom površnošću pristupiti visokim ciljevima kojima težimo na ova četiri predavanja. Ono što je upravo rečeno obećava nam da ako se čovjek drži onoga što ima u svojim mislima, može pronaći intiman odnos svoga bića prema svemiru, prema kozmosu.

Ali nailazimo na poteškoću ako idemo s ovog gledišta, veliku poteškoću. Ne mislim za naše razmatranje, ali za objektivne činjenice to je velika poteškoća. A ova poteškoća leži u činjenici da je istina da čovjek živi u svakom vlaknu misli i stoga, kada ih ima, misao mora poznavati najintimnije od svih predodžbi; ali, da ali - većina ljudi nema misli! I o tome se obično ne

razmišlja dublje, jer većina ljudi nema nikakvih misli. Razlog zašto se o tome ne razmišlja temeljito je taj što to zahtijeva misli! Prvo treba istaknuti jednu stvar. Ono što u širokim krugovima u našim životima sprječava ljude da imaju misli, to je što ljudi u uobičajenom životu nemaju potrebu stvarno proniknuti u misao, već se umjesto misli zadovoljavaju riječju. Većina onoga što se u običnom životu naziva mišljenjem, odvija se u riječima. Čovjek razmišlja riječima. Daleko više nego što to vjerujete, mislite riječima. I mnogi ljudi, kada traže objašnjenje za ovo ili ono, zadovoljavaju se da im se kaže neka riječ koja im zvuči poznato, koja ih podsjeća na ovo ili ono; a zatim ono što osjećaju kada čuju takvu riječ uzimaju kao objašnjenje, i vjeruju da tada imaju misao.

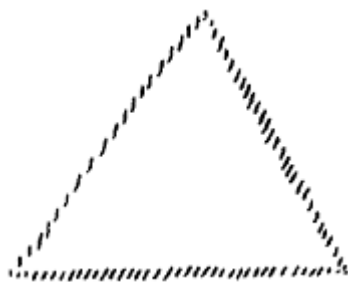
Da, ovo što sam upravo rekao dovelo je u određeno vrijeme razvoja duhovnog života do stvaranja gledišta, kojeg mnogi ljudi koji sebe nazivaju misliocima, i danas dijele. U novom izdanju moje knjige *'Pogledi na svijet i život u devetnaestom stoljeću'* pokušao sam potpuno redizajnirati ovu knjigu dajući povijest razvoja zapadne misli, počevši od 6. stoljeća prije Krista do 19. stoljeća, i onda, na kraju, onome što je dano kada se knjiga prvi put pojavila dodao sam, nazovimo to, prikaz misaonog duhovnog života do naših dana. Sadržaj koji je već postojao, također je mnogo puta redizajniran. Morao sam pokazati kako misao zapravo nastaje tek u određenom dobu. Zapravo je nastala tek, moglo bi se reći, oko 6. ili 8. stoljeća prije Krista. Prije toga ljudske duše nisu iskusile ništa što bi se moglo nazvati mislima u pravom smislu te riječi. Što su ljudske duše prije doživljavale? Prije su doživljavale slike. I sva iskustva vanjskog svijeta zbivala su se u slikama. S određenih stajališta to sam rekao mnogo puta. Ovo doživljavanje slika posljednja je faza starog vidovitog iskustva. Tada za ljudsku dušu, slika prelazi u misao.

Ono što sam namjeravao u ovoj knjizi, jest pokazati ovaj rezultat znanosti duha isključivo praćenjem filozofskog razvoja. Ostajući posve na temelju filozofijske znanosti, pokazuje se da je misao rođena u staroj Grčkoj, da proizlazi iz činjenice da kao iskustvo duše ona proizlazi iz starog slikovitog iskustva vanjskog svijeta. Zatim sam pokušao pokazati kako se ta misao nastavlja kod Sokrata, kod Platona, Aristotela, kako poprima određene oblike, kako se dalje razvija i onda u Srednjem vijeku dovodi do onoga o čemu ću sada govoriti.

Razvoj misli o tome može li na svijetu postojati išta što se naziva općim mislima, općim konceptima, dovodi do takozvanog nominalizma, do filozofskog pogleda, da opći koncepti mogu biti samo imena, dakle samo riječi. Tako je postojao čak i filozofski na ovu ideju općenitosti, a mnogi ga imaju i danas, da te opće misli mogu biti samo riječi.

Kako bismo pojasnili ovo što je upravo rečeno, uzmimo jedan lako razumljiv i opći koncept; uzmimo koncept 'trokut' kao opći koncept. Sada onaj koji dolazi sa stajalištem nominalizma, koji ne može pobjeći od onoga što se u

tom pogledu razvilo kao nominalizam u razdoblju od 11. do 13. stoljeća, kaže otprilike sljedeće: nacrtaj mi trokut! - Dobro, nacrtat ću trokut, naprimjer ovako:

Lijepo, kaže, to je poseban trokut s tri oštra kuta, to postoji. Ali nacrtat ću ti još jednog. - I nacrtat trokut koji ima pravi kut i onaj koji ima takozvani tupi kut.

Dakle, sada prvog nazivamo oštrokutnim trokutom, drugog pravokutnim trokutom, a trećeg tupokutnim trokutom. Tada dotični kaže: vjerujem ti, postoji oštrokutni trokut, pravokutni trokut i tupokutni trokut. Ali sve to nije sam trokut. Opći trokut mora sadržavati sve ono što trokut može sadržavati. Prvi, drugi i treći trokut moraju potpadati pod opću misao trokuta. No, trokut koji je oštrokutan ne može biti i pravokutan i tupokutan u isto vrijeme. Oštrokutni je poseban, a ne opći trokut; isto tako, posebni su pravokutni i tupokutni trokut. Ali ne može postojati opći trokut. Dakle, opći trokut je riječ koja sažima posebne trokute. Ali opći koncept trokuta ne postoji. To je riječ koja sažima detalje.

Naravno da se ovo nastavlja. Recimo da netko kaže riječ lav. Sada osoba koja zauzima stajalište nominalizma kaže: postoji lav u berlinskom zoološkom vrtu, postoji također lav u zoološkom vrtu u Hannoveru, postoji također lav u zoološkom vrtu u Münchenu. Pojedinačni lavovi postoje; ali ne postoji općeniti lav koji bi trebao imati veze s berlinskim, hannoverskim i münchenskim lavovima. To je samo riječ koja sažima pojedinačne lavove. Postoje samo pojedinačne stvari, a osim pojedinačnih stvari, kaže nominalist, ne postoji ništa osim riječi koje sažimaju pojedinačne stvari.

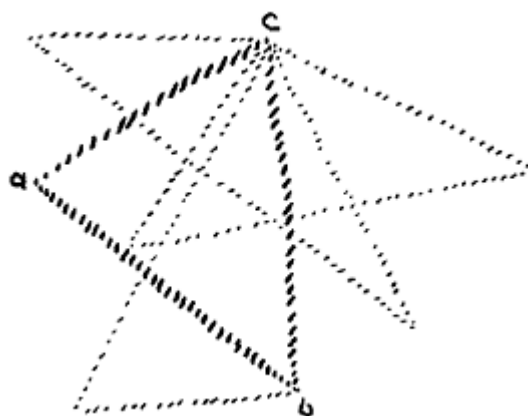
Ovakvo stajalište se, kao što sam rekao, pojavilo; i danas ga predstavljaju oštroumni logičari. A svatko tko se malo zamisli nad temom o kojoj je upravo riječ, u biti će si morati priznati: ima tu nešto posebno; ne mogu se lako

odlučiti postoji li taj 'općeniti lav' i 'općeniti trokut', jer ga zapravo i ne vidim. Kad bi netko naišao i rekao: gledaj, prijatelju, neću dopustiti da mi pokažeš lava iz Münchena, Hannovera ili Berlina. Ako tvrdiš da lav postoji 'općenito', onda me moraš odvesti negdje gdje postoji taj 'općeniti lav'. Ako mi pokažeš minhenske, hannoverske i berlinske lavove, onda mi nisi dokazao da 'općeniti lav' postoji. - Kad bi naišao netko tko ovako gleda na stvari, i morali bi mu pokazati 'općenitog lava', imali bi poteškoće. Nije tako lako odgovoriti na pitanje kamo treba odvesti osobu kojoj treba pokazati 'općenitog lava'.

Pa, ne želimo ići na ono što nam daje znanost duha; to će već doći. Želimo se držati razmišljanja, želimo se držati onoga što se može postići razmišljanjem, i morat ćemo si reći: ako želimo ostati na ovom tlu, nije u redu da bilo koga tko sumnja navodimo na 'općenitog lava'. To stvarno neće ići. To je jedna od poteškoća koja se jednostavno mora priznati. Jer ako ne želimo priznati ovu poteškoću u oblasti običnog mišljenja, tada nećemo priznati ni poteškoće u oblasti ljudskog mišljenja općenito.

Ostanimo pri trokutu; na kraju krajeva nije bitno, hoćemo li stvar shvatiti koristeći trokut, lava ili nešto treće. Od početka se čini beznadnim da crtamo opći trokut koji sadrži sva svojstva, sve trokute. A budući da ne samo da se čini beznadnim, nego i jest beznadno i za obično ljudsko mišljenje, zato sva izvanjska filozofija stoji na granici, a njezina bi zadaća bila doista priznati sebi da kao vanjska filozofija stoji na granici. Ali ta granica je samo granica vanjske filozofije. Postoji mogućnost prelaska preko te granice i sada bismo se željeli upoznati s tom mogućnošću.

Zamislimo da ne nacrtamo trokut na način da kažemo: sad sam nacrtao trokut, evo ga. - Uvijek se može staviti prigovor: ovo je oštrokutni trokut, nije opći trokut. Trokut možete nacrtati i drugačije. Zapravo ne možete; ali uskoro ćemo vidjeti kako su ta mogućnost i nemogućnost, povezane jedna s drugom. Recimo da nacrtamo ovaj trokut koji imamo ovdje, i dopustimo svakoj stranici da se kreće u kojem god smjeru želi. Dopuštamo da se kreće različitim brzinama (govoreći dok crta na ploči):

Ova stranica se pomiče tako da u sljedećem trenutku zauzme ovaj položaj, ova se stranica pomiče tako da u sljedećem trenutku zauzme ovaj položaj. Prva se kreće puno sporije, onda se kreće brže. Sada je smjer obrnut.

Ukratko, dolazimo do neugodne predodžbe da kažemo: ne želim samo nacrtati trokut i ostaviti ga tako, nego postavljam i određene zahtjeve vašoj predodžbi. Morate misliti da se stranice trokuta neprestano pomiču. Kada su u kretanju, iz oblika kretanja može simultano nastati pravokutni ili tupokutni trokut ili bilo koji drugi.

U ovoj oblasti se mogu učiniti i zahtijevati dvije stvari. Prvo što možete tražiti je da vam bude udobno. Kad vam netko nacrtat trokut, on je gotov i znate kako izgleda; sada se možete lijepo odmoriti u svojim mislima jer imate ono što želite. Ali možete učiniti i drugu stvar: promatrajte točku kao početnu točku, da tako kažemo, i dopustite svakoj stranici da se okreće različitim brzinama i u različitim smjerovima. U ovom slučaju, međutim, nije tako lako, već u svojim mislima morate izvoditi pokrete. Ali u tome stvarno imamo misao o općem trokutu; do toga se jednostavno ne može doći, ako se zadovoljimo jednim trokutom. Opći misaoni trokut postoji kada imate misao u stalnom pokretu, ako je svestrana.

Budući da filozofi nisu učinili ono što sam upravo rekao, da pokrenu misao, oni nužno stoje na granici i uspostavljaju nominalizam. Sada ovo što sam upravo rekao prevedimo na jezik koji poznajemo, jezik koji znamo već dugo.

Ono što se od nas traži, ako se želimo uzdići od posebne misli do opće misli, jest da pokrenemo posebnu misao, tako da je misao u pokretu opća misao, koja klizi iz jednog oblika u drugi. Kažem oblik; ispravno je mišljeno: cijela se stvar kreće, a svaka pojedinačna stvar koja iz nje izađe kroz pokret, samostalan je oblik. Ranije sam crtao samo pojedinačne oblike, oštrokutni trokut, pravokutni trokut i tupokutni trokut. Sada crtam nešto - zapravo ne crtam, to sam već rekao, ali možete zamisliti - što bi trebalo evocirati predodžbu da je opća misao u kretanju i da stojeći na mjestu stvara individualni oblik - 'stvara oblik', kažem.

Ovdje vidimo da se filozofi nominalizma, koji nužno stoje na granici, kreću u određenoj oblasti, u području Duhova oblika. Unutar oblasti Duhova oblika koje je oko nas, vladaju oblici; i budući da vladaju oblici, u ovoj oblasti postoje pojedinačne, strogo pojedinačne samostalne stvari. Iz ovoga vidite da filozofi o kojima govorim nikada nisu donijeli odluku da odu izvan područja oblika i stoga u svojim općim mislima ne mogu imati ništa osim riječi, zapravo samo riječi. Kad bi izašli iz oblasti posebnih stvari, odnosno oblika, došli bi do predodžbe koja je u stalnom kretanju, odnosno u svom mišljenju imali bi prisutnu oblast Duhova kretanja, sljedeće više hijerarhije. Ali većina si filozofa to ne dopušta. I kad se netko u zadnjem razdoblju zapadne misli usudio stvarno misliti u tom smislu, bio je malo shvaćen, iako se o njemu

mного govorilo i brbljalo. Okrenite se onome što je Goethe napisao u svojoj 'Metamorfozi biljaka', onome što je nazvao 'prabiljka'. zatim pogledajte ono što je on nazvao 'praživotinja' i otkrit ćete da se s tim izrazima 'prabiljka' i 'praživotinja' možete složiti samo ako ih smatrate pokretnima. Ako se prihvati ta pokretljivost o kojoj govori sam Goethe, onda nemate zatvoreni koncept ograničen u svojim oblicima, naprotiv, imate ono što živi u svojim oblicima, što se provlači kroz cijeli razvoj životinjskog carstva ili carstva biljaka, što se u tom provlačenju mijenja kao što se trokut mijenja u oštrokutni ili tupokutni, i što uskoro postaje 'vuk, i 'lav', a ponekad može biti i 'buba', ovisno o pokretljivosti, dok se provlači kroz osobitosti mijenjaju se svojstva. Goethe je pokrenuo krute koncepte oblika. To je bilo njegovo veliko, središnje djelo. To je ono značajno što je unio u pogled na prirodu svoga vremena.

Ovdje na primjeru možete vidjeti kako je ono što nazivamo znanošću duha, zapravo prikladno da ljude izvede iz onoga čega se danas nužno moraju pridržavati, čak i ako su filozofi. Jer bez koncepata koji se stječu znanošću duha, nije moguće, ako smo iskreni, priznati išta drugo osim da su opće misli samo riječi. Zato sam rekao: većina ljudi jednostavno nema misli. A kad s njima razgovarate o mislima, oni to odbijaju.

Kada s ljudima govorite o mislima? Naprimjer, ako netko kaže da životinje i biljke imaju grupne duše. Bilo da kažete općenite misli ili grupne duše - vidjet ćemo tijekom predavanja kakav je odnos to dvije - to rezultira istom stvari za mišljenje. Ali grupna duša se ne može razumjeti ni na koji način osim razmišljanjem o njoj u pokretu, u stalnom vanjskom i unutarnjem kretanju; inače nećete doći do grupne duše. Ali ljudi to odbijaju. Stoga također odbacuju grupnu dušu, to jest odbacuju opću misao.

Ali ne trebate misli da bi upoznali objavljeni svijet; sve što trebate je sjećanje na ono što ste vidjeli u oblasti oblika. I to je ono što većina ljudi jedino zna: ono što su vidjeli u oblasti oblika. Tada općenite misli ostaju samo riječi. Stoga bih mogao reći: većina ljudi nema misli. Jer za većinu ljudi općenite misli ostaju samo riječi. I da među raznim duhovima viših hijerarhija nema genija jezika, koji oblikuje općenite riječi za općenite pojmove, sami ljudi to ne bi činili. Dakle, ljudi u prvom redu svoje općenite misli dobivaju iz jezika, i nemaju mnogo toga osim općenitih misli pohranjenih u jeziku.

Ali iz ovoga vidimo da mora postojati nešto jedinstveno u mišljenju pravih misli. Možemo shvatiti da u ovome mora postojati nešto vrlo neobično ako vidimo koliko je ljudima zapravo teško postići jasnoću na polju misli. U vanjskom, trivijalnom životu često se može tvrditi, ako se netko želi malo hvaliti, da je misliti lako. Ali nije lako. Jer stvarno mišljenje uvijek zahtijeva vrlo blizak, u određenom smislu nesvjestan, dodir s dahom iz oblasti Duhova kretanja. Kad bi mišljenje bilo tako jednostavno, tada se ne bi činile tako kolosalne pogreške u području mišljenja i ljudi se ne bi morali tako dugo

boriti sa svim vrstama problema i grešaka. Dakle, već više od stoljeća ljude muči misao koju sam mnogo puta spomenuo i o kojoj je govorio Kant.

Kant je htio eliminirati takozvani ontološki dokaz Boga. Taj ontološki dokaz Boga dolazi iz vremena nominalizma, gdje se govorilo da postoje samo riječi za opće koncepte i da ne postoji nešto opće što bi odgovaralo pojedinačnim mislima, kao što pojedinačne misli odgovaraju predodžbama. Ovaj ontološki dokaz Boga želim navesti kao primjer, kako ljudi misle.

Otpribliže on kaže: ako netko prihvaća Boga, On mora biti najsavršenije biće. Ako je On najsavršenije biće, tada mu ne bi trebao nedostajati bitak, egzistencija; inače bi postojalo još savršenije biće koje bi imalo svojstva na koja se misli, a imalo bi i egzistenciju. Stoga se o najsavršenijem biću mora razmišljati kao o postojećem. Dakle, o Bogu ne možete razmišljati drugačije nego kao o postojećem ako o njemu razmišljate kao o najsavršenijem biću. To znači da se iz samog koncepta može zaključiti da, prema ontološkom dokazu Boga, Bog mora postojati.

Kant je htio opovrgnuti ovaj dokaz pokušavajući dokazati da se iz pojma ne može dokazati postojanje stvari. Skovao je poznate riječi, koje sam već nekoliko puta spomenuo: stotinu pravih talira nije ni više ni manje nego sto mogućih talira. To znači da ako jedan talir ima tri stotine feninga, sto pravih talira treba računati kao svaki po tri stotine feninga, a na isti način, sto mogućih talira treba računati kao svaki po tri stotine feninga. Dakle, stotinu mogućih talira sadrži isto toliko, koliko i stotinu pravih talira; to jest, nema razlike mislim li na sto stvarnih ili sto mogućih talira. Stoga se iz puke misli o najsavršenijem biću ne smije izdvajati postojanje, jer bi puka misao o mogućem Bogu imala ista svojstva kao i misao o stvarnom Bogu.

To se čini vrlo razumnim. I stoljeće se ljudi muče s pitanjem sto mogućih i sto stvarnih talira. Ali uzmimo očito gledište, naime ono praktičnog života. S ove točke gledišta, može li se reći da sto pravih talira ne sadrži više od stotinu mogućih? Može se reći da sto pravih talira sadrži upravo sto talira više nego stotinu mogućih talira! Sasvim je jasno: stotinu mogućih zamišljenih talira s jedne strane, i stotinu stvarnih s druge, to je razlika! S druge strane ima upravo stotinu talira više. A čini se da je sto pravih talira ono s čime se računa u većini životnih slučajeva.

Ali postoji i dublji aspekt te stvari. Može se postaviti pitanje: koja je razlika između sto mogućih i sto stvarnih talira? Mislim da će svatko priznati, da za svakoga tko može imati stotinu talira nedvojbeno postoji velika razlika između stotinu mogućih i stotinu pravih talira. Jer zamislite da vam netko treba dati sto talira, i da vam na izbor, hoće li vam dati sto mogućih ili sto stvarnih talira. Ako ih možete imati, čini se daje razlika bitna. Ali pretpostavimo da ste u situaciji da stvarno ne možete primiti stotinu talira; onda bi vam moglo biti svejedno hoće li vam tko dati sto mogućih ili sto

pravih talira. Ako ih ne možete imati, onda sto pravih i sto mogućih talira zapravo sadrže točno isti iznos.

To ima jedno značenje. Značenje je da se na način na koji je Kant govorio o Bogu, moglo govoriti samo u vrijeme kada se više nije moglo imati Boga kroz iskustvo ljudske duše. Kada on kao stvarnost nije bio dostižan, pojam mogućeg Boga ili stvarnog Boga, bio je jednako nevažan, kao što je nevažno može li se imati sto pravih talira ili sto mogućih talira. Ako za dušu nema puta za stvarnog Boga, onda sigurno nikakav razvoj misli u stilu Kanta neće dovesti do njega.

Tada vidite da postoji dublja strana stvari. Ali to spominjem samo zato što sam htio razjasniti da kada se radi o mišljenju, morate kopati malo dublje. Jer greške u mišljenju provlače se kroz najprosvjećenije umove, i dugo se ne uviđa u čemu je krhkost takve misli, primjerice kantovske ideje o sto mogućih i sto stvarnih talira. Kada mislite, uvijek je važno uzeti u obzir situaciju u kojoj misao nastaje.

Prvo iz prirode općeg mišljenja, a potom i iz postojanja greške mišljenja kao što je Kantova, pokušao sam pokazati da se načini mišljenja ne mogu u potpunosti razmotriti bez udubljanja u stvari. Stvari bih želio pristupiti iz treće perspektive.

Pretpostavimo da je ovdje planina ili brdo (vidi crtež, desno) i ovdje je strma padina (crtež, lijevo). Na ovoj krševitoj planini izvire izvor; vrelo pada okomito niz padinu kao pravi vodopad. Pod potpuno istim uvjetima kao tamo, postoji i izvor s druge strane. Potonji bi želio potpuno isto kao i prvi; ali to ne čini. Ne može se spuštati kao slap, ali se sasvim lijepo slijeva kao potok ili rijeka. - Ima li voda drugačiju moć na drugom izvoru nego na prvom? Jasno da ne. Jer drugi bi izvor učinio potpuno isto što i prvi, da ga planina ne ometa i ne šalje svoje snage uvis. Da nema sila koje planina šalje gore, sila zadržavanja, izvor bi se obrušio kao i prvi izvor. Dakle, dvije sile dolaze u obzir: sila zadržavanja planine, i gravitacija Zemlje, koja uzrokuje pad jednog izvora. Ali to je upravo isto kao i kod drugog izvora, jer možete reći: ona je tamo, vidim je kako ruši izvor. Ako je netko skeptik, mogao bi poreći ovo o drugom izvoru

i reći: za početak ne vidim ništa, dok se na prvom izvoru svaka kapljica vode povlači prema dolje. Dakle, kod drugog izvora morate u svakoj točki dodati silu koja se suprotstavlja gravitaciji, silu zadržavanja planine.

Pretpostavimo sada da je netko došao i rekao: ne vjerujem stvarno u ono što mi govoriš o gravitaciji, a ne vjerujem ni u ono što mi govorite o sili zadržavanja. Je li tamošnja planina razlog što izvor ide tim putem? Ne vjerujem. - Sad bi ga se moglo pitati: što onda mislite? - Mogao bi odgovoriti: mislim da dolje ima nešto vode; odmah iznad toga je nešto vode, iznad toga opet, i tako dalje. Vjerujem da je voda koja je ispod, gurnuta prema dolje od vode iznad nje, a ovi vodi iznad, gura dolje voda iznad nje. Svaki dio vode uvijek gura prema dolje onaj ispred. - To je bitna razlika. Prvi čovjek je tvrdio: gravitacija vuče vodene mase prema dolje. Drugi, pak, kaže: dijelovi vode su oni koje one ispod sebe uvijek guraju prema dolje, a kao rezultat toga voda iznad njih slijedi.

Nije li istina? Bilo bi glupo da čovjek govori o takvom guranju. Ali pretpostavimo da nije riječ o potoku ili struji, nego o povijesti čovječanstva, i da bi na kraju netko kao ovaj zadnji okarakteriziran rekao: jedino što vjerujem je ovo: sada živimo u 20. stoljeću, tamo su se dogodili određeni događaji; takve su ih donijeli oni iz zadnje trećine 19. stoljeća; ovi potonji su pet uzrokovani onima u drugoj trećini 19. stoljeća a ovi opet onima iz prve trećine. - To se zove pragmatični pogled na povijest, gdje se govori o uzrocima i posljedicama u smislu, da se događaji koji slijede uvijek objašnjavaju iz relevantnih događaja koji su prethodili. Kao što netko može zanjekati gravitaciju i reći da uvijek postoji guranje dijelova vode, isto vrijedi ako se netko bavi pragmatično poviješću i situaciju u 19. stoljeću objašnjava kao rezultat Francuske revolucije. Naravno, mi kažemo: ne, tamo ima i drugih sila osim onih koje tamo guraju, koje nisu prisutne u pravom smislu. Jer isto tako malo kao što se one sile u planinskom potoku guraju, tako se guraju i događaji koji stoje iza u povijesti čovječanstva; već uvijek postoje novi utjecaji koji dolaze iz duhovnog svijeta, baš kao što gravitacija neprestano djeluje na izvoru; i te se sile s drugim silama sijeku, kao što se gravitacija u potoku siječe sa silom zadržavanja planine. Da je samo jedna sila prisutna, vidjeli biste da bi povijest bila potpuno drugačija. Ali u tome ne vidite pojedinačne sile. Ne vidite što je evolucija fizičkog svijeta, što je opisano kao rezultat evolucije Saturna, Sunca, Mjeseca i Zemlje; i ne vidite što se neprestano događa ljudskim dušama koje žive kroz duhovni svijet i vraćaju se ponovno dolje, što neprestano u ovaj razvoj ulazi iz duhovnih svjetova. Sve to jednostavno poričete.

Ali mi imamo takav pogled na povijest koji izgleda kao da netko dođe s pogledima koje sam upravo opisao, a to nije osobito rijetko. Čak i u 19. stoljeću smatrano je to nevjerojatno pametnim. Ali što bismo o tome mogli reći sa stajališta koje smo upravo stekli? Kad bi netko o planinskom potoku

tvrdio isto što i o povijesti, rekao bi apsolutnu besmislicu. Ali što je to što ga tjera da iste besmislice tvrdi s obzirom na povijest? - Povijest je toliko komplicirana da se ne primjećuje da je gotovo svugdje predstavljena kao pragmatična povijest; čovjek to ne primjećuje.

Iz ovoga vidimo da znanost duha, koja mora steći zdrava načela za poimanje života, ima nešto za raditi u različitim područjima života; da zapravo postoji stanovita nužnost da se najprije nauči misliti, da se najprije upozna s unutarnjim zakonima i impulsima mišljenja. Inače se mogu dogoditi svakakve groteskne stvari. Naprimjer, oko problema mišljenja jedan čovjek se danas sudara, spotiče, šepa. To je poznati jezični kritičar Fritz Mauthner, koji je sada napisao i veliki filozofski rječnik. Mauthnerova debela 'Kritika jezika' doživjela je svoje drugo izdanje; pa je postala poznata knjiga našim suvremenicima. U ovoj knjizi ima puno pameti, ali i strašnih stvari. Naprimjer, možete pronaći neobičnu pogrešku u mišljenju - a spotaknete se o takvu pogrešku u mišljenju gotovo nakon svakog petog retka - da dobri Mauthner sumnja u korisnost logike. Jer za njega je mišljenje samo govorenje, a onda nema smisla vježbati logiku, onda samo vježbate gramatiku. Ali on također kaže: budući da logika ne može legitimno postojati, svi su logičari budale. Lijepo. A zatim kaže: u običnom životu zaključci rađaju prosudbe, a prosudbe predodžbe. Tako to ljudi rade. Zašto vam treba logika ako ljudi to rade na način da stvaraju prosudbe iz zaključaka, i predodžbe iz prosudbi? Zašto nam treba logika? - To je jednako pametno kao i kada bi netko rekao: zašto vam je potrebna botanika? Prošle godine i prije dvije godine biljke su rasle. - Ali takve logike ima kod onih koji se mršte na logiku. Razumljivo je da se mršti na nju. Mnogo se još čudnijih stvari nalazi u ovoj čudnoj knjizi, koja o odnosu mišljenja i jezika ne postiže jasnoću, već zbrku.

Rekao sam da trebamo osnovu za stvari koje bi nas trebale dovesti do visina duhovne kontemplacije. Konstrukcija kakva je danas postavljena nekima se može činiti pomalo apstraktnom; ali trebat ćemo je. I mislim, stvari pokušavam učiniti lakšima da bude jasno ono što je važno. Posebno bih želio naglasiti da se kroz ovakva jednostavna razmatranja može dobiti predodžba o tome gdje je granica između oblasti Duhova oblika i oblasti Duhova kretanja. Ali činjenica da netko dobiva takav koncept, usko je povezana s tim smije li se uopće priznati općenite ideje ili je dopušteno priznati samo predodžbe ili koncepte pojedinačnih stvari. Izričito kažem: dopušteno priznati.

Na tim preduvjetima, kojima neću ništa dodati jer su pomalo apstraktni, želimo sutra graditi dalje.

DRUGO PREDAVANJE

Berlin, 21. siječnja 1914.

U osnovi, proučavanje znanosti duha ide ruku pod ruku s kontinuiranim praktičnim životom u duhovnim aktivnostima. Zapravo je nemoguće postići potpunu jasnoću o mnogim stvarima o kojima se jučer raspravljalo, ako se sa stvarima ne pokuša pomiriti kroz neku vrstu živog razumijevanja aktivnosti duhovnog života, posebno misaonog života. Jer zašto je slučaj da, naprimjer, postoji nedostatak jasnoće o odnosu između općih pojmova, trokuta općenito, i predodžbe o pojedinačnim trokutima među ljudima koji se profesionalno bave tim stvarima? Odakle dolaze takve stvari koje su zaokupljale čitava stoljeća, poput jučerašnjeg primjera sa sto mogućih i sto stvarnih kantovskih talira? Zašto ne napravimo najjednostavnija razmatranja koja bi bila potrebna da bismo uvidjeli da ne može postojati nešto poput pragmatične historiografije, prema kojoj je ono što slijedi uvijek izvedeno iz onoga što je bilo prije? Zašto se ne uzme u obzir takvo razmatranje koje bi izazvalo sumnju u ono što se u najširim krugovima proširilo kao nemoguć način razumijevanja ljudske povijesti? Odakle sve te stvari dolaze?

One proizlaze iz činjenice da se, čak i tamo gdje bi trebalo, ulaže premalo truda da se nauči precizno nositi sa zadaćama duhovnog života. U naše vrijeme svi žele moći legitimno tvrditi barem sljedeće, žele moći reći: misliti, samo po sebi razumljivo, može se. Pa počnu misliti. U svijetu postoje svjetonazori. Postojali su mnogi, mnogi filozofi. Vidite da je jedna osoba rekla ovo, a druga ono. Pa, to su također bili razumno pametni ljudi koji su primijetili puno stvari, a što god u njima nalazite kontradiktorno, o tome ne razmišljate, a tome više ne mislite. Ali vi time još više mislite, da možete 'misliti'. Tako možete razmisliti o tome što ljudi misle i biti uvjereni da ćete i sami pronaći pravu stvar. Jer danas se autoritetu ne smije ništa priznati! To je u suprotnosti s dostojanstvom ljudske prirode. Svatko treba misliti svojom glavom. U oblasti mišljenja, takva je predodžba.

Ne znam jesu li ljudi shvatili da se ne osjećaju tako u svim drugim područjima života. Naprimjer, nitko se ne osjeća predanim vjeri ili ovisnosti o autoritetu, ako mu krojač kroji kaput ili mu cipele kroji postolar. On ne kaže: za vas je ispod ljudskog dostojanstva, da stvari za vas izrađuju ljudi za koje znate da se mogu nositi s relevantnim stvarima. Da, onda biste čak morali priznati da biste morali naučiti te stvari. Što se tiče mišljenja, u praktičnom životu čovjek ne priznaje da mora imati i svjetonazor koji dolazi iz mjesta na kojem se naučio misliti i mnogim drugim stvarima. To će se danas priznati samo u vrlo malom broju slučajeva.

To je nešto što dominira našim životima u najširim krugovima, što zapravo doprinosi činjenici da ljudska misao nije previše rašireni proizvod u naše vrijeme. Mislim da bi to čak moglo biti razumljivo. Jer pretpostavimo da bi svi rekli: naučiti izrađivati čizme dugo već nije osobna stvar čovjeka; svi mi jednom možemo pokušati izraditi čizme - pa ne znam hoće li iz toga proizaći sve dobre čizme. Ali u svakom slučaju, kada je riječ o oblikovanju ispravnih misli u svom svjetonazoru, ljudi danas uglavnom polaze od ovog pogleda. To je jedna stvar, koja doprinosi da rečenica koju sam jučer izgovorio, ima svoje dublje značenje: da je misao nešto u čemu je čovjek, da tako kažemo, potpuno unutra i što stoga može nadzirati iz svoje nutrine, ali da mišljenje nije toliko rašireno kako bi se željelo misliti. U naše vrijeme, međutim, postoji i vrlo posebna pretenzija koja bi postupno mogla dovesti do zamagljivanja bilo kakve jasnoće oko mišljenja općenito. S tim se treba baviti. Moramo to barem nakratko pogledati.

Pretpostavimo sljedeće: U Görlitz-u je bio postolar po imenu Jakob Böhme. I taj je postolar po imenu Jakob Böhme izučio postolarski zanat, dobro je naučio rezati poplate, oblikovati cipelu do pete, zabijati čavle u poplate i kožu i tako dalje. On bi jasno znao i bio u stanju u osnovi sve to učiniti. Sada bi ovaj postolar po imenu Jakob Böhme došao i rekao: sada želim vidjeti kako je izgrađen svijet. Pa, pretpostavljam da svijet leži na velikom kalupu. Preko ovog kalupa nekada je bila navučena koža svijeta. Tada bi bili uzeti čavli svijeta i potplat svijeta bi bio povezan s kožom svijeta pomoću čavala svijeta. Onda bi uzeli vosak za cipele svijeta i voskom obložili čitavu cipelu svijeta. Ovako mogu objasniti zašto je ujutro svijetlo. Tu blista vosak za cipele svijeta. A kad se ovaj vosak za cipele navečer svačim prekrije, više se ne sjaji. Stoga zamišljam da netko noću mora učiniti nešto kako bi ponovno olaštio čizmu svijeta. I tako nastaje razlika između dana i noći.

Pretpostavimo da je ovo rekao Jakob Böhme. Da, smijete se jer Jakob Böhme to nije rekao, nego je radio pristojne cipele za građane Görlitza i za to je iskoristio svoje postolarsko umijeće. No, razvijao je i svoje grandiozne misli kroz koje je želio izgraditi svjetonazor. Zatim je posegnuo za nečim drugim. Rekao je sebi: moje misli o izradi cipela ne bi bile dovoljne; jer ako želim imati svjetske misli, na strukturu svijeta ne smijem primijeniti misli kroz koje pravim cipele. I došao je do svojih uzvišenih misli o svijetu. Dakle, Jakob Böhme kojeg sam prvo konstruirao hipotetski, u Görlitzu nije bilo takvog, ali je bio drugi koji je znao kako su stvari postavljene.

Ali takvi Jakobi Böhme koji su poput onoga kojemu smo se danas smijali, postoje posvuda. Tu nalazimo, primjerice, fizičare i kemičare. Naučili su zakone po kojima se stvari u svijetu spajaju i razdvajaju. Postoje zoolozi koji su naučili kako ispitivati i opisivati životinje. Postoje liječnici koji su naučili kako liječiti fizičko ljudsko tijelo i ono što nazivaju dušom. Što oni rade? Kažu: ako ćete tražiti pogled na svijet, uzmete zakone koje ste naučili u

kemiji, fizici ili fiziologiji - drugih ne može biti - i iz njih izgradite pogled na svijet. Ti ljudi rade točno ono što bi napravio hipotetski postolar da je konstruirao čizmu svijeta. Ali danas ne primjećujemo da svjetonazori metodički nastaju na potpuno isti način kao ta hipotetska čizma svijeta. No, izgleda pomalo groteskno kada razliku između dana i noći, zamišljate kao prljanje kože cipela i laštenje noću. Ali pred istinskom logikom, to je u načelu potpuno isto kao da pokušavate stvoriti strukturu svijeta pomoću zakona kemije, fizike, biologije i fiziologije. Potpuno isti princip! To je ogromna arogancija fizičara, kemičara, fiziologa, biologa, koji žele biti samo fizičari, kemičari, fiziolozi, biolozi, a ipak žele imati sud o cijelom svijetu.

Stvar je u tome da dođemo do dna stvari, i ne izbjegavamo baciti malo svijetla na stvari, svođenjem onoga što nije tako transparentno na pravi izraz. Dakle, ako sve promatrate iz metodološke i logičke perspektive, onda se ne morate čuditi što toliki pokušaji svjetonazora ne proizvode ništa drugo nego čizmu svijeta. A to je nešto što nas može uputiti na preokupaciju znanošću duha i preokupaciju praktičnim načinima mišljenja, što nekoga može učiniti sklonim da se brine o tome kako mora misliti kako bi vidio što je neadekvatno u svijetu.

Spomenuo bih još nešto da pokažem gdje leži korijen nebrojenih nesporazuma u svjetonazorima. Kad se bavite svjetonazorima, ne doživljavate li stalno iznova sljedeće: jedan vjeruje ovo, drugi vjeruje ono; jedan brani jedno, ponekad s dobrim razlozima - jer za sve se mogu naći dobri razlozi - a drugi, s jednako dobrim razlozima, brani ono drugo; i jedan jednako dobro pobija nešto, kao i drugi s dobrim razlozima? Sljedbenici u svijetu ne nastaju u prvom redu jer su jedni ili drugi prilično uvjereni u ono što se podučava ovdje ili ondje. Ako samo krenete stazama, kojima učenici velikih ljudi moraju proći da bi došli do ovog ili onog velikana, onda ćete vidjeti da tu postoji nešto važno u smislu karme, ali u smislu pogleda koji danas postoje u vanjskom svijetu, mora se reći: hoće li netko postati Bergsonovac ili Haeckelijanac ili ovo ili ono - kao što sam rekao, karma ne prepoznaje današnji vanjski svjetonazor - u konačnici ovisi o drugim stvarima osim činjenice da je netko na putu duboko sklon onome do čega je doveden. Bore se i ovamo i preko. Jučer sam rekao: nekad su postojali nominalisti, ljudi koji su tvrdili da opći koncepti uopće nemaju stvarnosti i da su samo imena. Imali su protivnike, ti nominalisti. U to vrijeme - ta je riječ tada imala drugačije značenje nego danas - protivnike nominalista nazivali su realistima. Oni su tvrdili: opći pojmovi nisu samo riječi, oni se odnose na vrlo specifičnu stvarnost.

U Srednjem vijeku pitanje 'realizma ili nominalizma' postalo je goruće, osobito za teologiju, na jednom polju koje se danas malo tiče mislioca. Jer u vrijeme kada se pojavilo pitanje 'nominalizam ili realizam', u 11. do 13. stoljeća, postojalo je nešto što je bilo dio najvažnijeg vjerovanja, pitanje triju

'božanskih osoba', Oca, Sina i Duha svetog, koji tvore jedno božansko biće, ali koje bi trebale biti tri prave osobe. A nominalisti su tvrdili: ove tri božanske osobe postoje samo pojedinačno, 'Otac' za sebe, 'Sin' za sebe, 'Duh' za sebe; a kada se govori o zajedničkom Bogu koji uključuje ovo troje, to je samo naziv za troje. - Dakle, nominalizam je eliminirao jedinstvo u Trojstvu, a nominalisti ne samo da su jedinstvo proglasili logički apsurdnim nasuprot realistima, nego su čak smatrali heretičkim ono što su tvrdili realisti, da tri osobe trebaju činiti ne samo imaginarno nego stvarno jedinstvo.

Dakle, nominalizam i realizam bili su suprotnosti. I doista, svatko tko se udubi u knjiženost proizašlu iz nominalizma i realizma u označenim stoljećima, steći će duboki uvid u ono što ljudska domišljatost može iznijeti, jer postoje najoštromniji razlozi za primjenu i nominalizma i realizma. Tada je bilo teže usvojiti takvo razmišljanje jer tada nije bilo tiskarskog umijeća i nije bilo lako uplesti se u sporove poput onih između nominalista i realista; tako da je svatko tko je sudjelovao u takvim sporovima morao biti puno bolje pripremljen u duhu vremena, nego što su ljudi koji sudjeluju u sporovima pripremljeni danas. Ogromna količina domišljatosti je pozvana da obrani realizam, druga golema količina domišljatosti je pozvana da obrani nominalizam. Odakle dolazi ovako nešto? Žalosno je da stvari ovako stoje. Ako dublje razmislite, morate reći da je žalosno da ovako nešto postoji. Jer ako dublje razmisliš, možeš si reći: što ti vrijedi što si tako pametan? Možeš biti pametan i braniti nominalizam, a možeš biti jednako pametan i pobijati nominalizam. Čovjek se može zbuniti u vezi svekolike ljudske inteligencije! Tužno je i slušati što se pod takvim karakterizacijama podrazumijeva.

Sada onome što je upravo rečeno želimo suprotstaviti nešto što možda nije tako genijalno kao većina onoga što je izneseno za nominalizam ili realizam, ali što možda ima jednu prednost u odnosu na većinu toga: ide ravno do cilja, odnosno pronalazi smjer u kojem se mora misliti.

Pretpostavimo da zamislite kako netko oblikuje opće koncepte, odnosno kako sažima niz detalja. Pojediniosti se mogu sažeti na dva načina - prvo primjer. Možete šetati svijetom, kao što to čine ljudi u svojim životima, i vidjeti niz određenih životinja koje su svilenkaste ili vunaste, različitih boja, imaju brkove i koje u određeno vrijeme obavljaju neobičnu aktivnost koja podsjeća na ljudsko pranje, jedu miševе i tako dalje. Takva bića koja ste promatrali možete nazvati mačkama. Time je nastao opći koncept mačka. Sva ova stvorenja koje ste vidjeli imaju neke veze s onim što se naziva mačka.

Ali recimo da ste učinili sljedeće. Prošli ste kroz bogat život, život koji vas je spojio s dosta vlasnika mačaka, a otkrili ste da veliki broj vlasnika mačaka svoju mačku naziva 'Mufti'. Budući da je to pronađeno u vrlo mnogo slučajeva, sva bića koja su pronađena pod imenom 'Mufti' su grupirana zajedno pod nazivom 'Mufti'. Izvana gledano, imamo opći koncept mačka i

opći koncept Mufti. Prisutna je opća činjenica, opći koncept; a brojna pojedinačna bića u oba slučaju spadaju pod opći pojam. Međutim, nitko neće tvrditi da opći koncept Mufti ima isto značenje kao i opći koncept mačka. Ovdje u stvarnosti imamo razliku. To jest, u onome što smo učinili stvaranjem općeg koncepta Mufti, koji je samo skup imena koja se moraju smatrati vlastitim imenima, slijedili smo nominalizam i to s pravom; a formiranjem općeg koncepta mačka, slijedilo se realizam i to s pravom. U jednom slučaju nominalizam je ispravan, u drugom slučaju realizam je ispravan. Oba su ispravna. Ove stvari samo morate primijeniti u njihovim pravim područjima. A ako su oba ispravna, onda nije iznenađujuće ako se mogu pronaći dobri razlozi za jedno ili drugo. Upravo sam upotrijebio pomalo groteskan primjer s imenom Mufti. Ali mogao bih vam dati mnogo značajniji primjer i sada ću ga iznijeti.

Postoji cijelo jedno područje unutar našeg vanjskog iskustva za koje nominalizam, odnosno predodžba da je ono što je sažeto samo naziv, ima svoje puno opravdanje. Postoji 'jedan', postoji 'dva', postoji 'tri', 'četiri', 'pet' i tako dalje. Ali u izrazu 'broj' nemoguće je da bilo tko pronađe nešto što stvarno postoji. 'Broj' ne postoji. 'Jedan', 'dva', 'tri', 'pet', 'šest' i tako dalje, to postoji. Ali ono što sam jučer rekao, da bi se pronašao odgovarajući koncept, da tada treba pustiti odgovarajući stvar da se pokrene, to se ne može učiniti s konceptom 'broj'. Jer 'jedan' nikada ne prelazi u 'dva'; uvijek ostaje 'jedan'. Niti 'jedan' prelazi u 'dva' u mislima, niti 'dva' prelazi u 'tri'. Postoje samo pojedinačni brojevi a ne broj općenito. Za ono što je prisutno u broju, nominalizam je apsolutno točan; realizam je apsolutno točan za sve što postoji kao pojedinačna životinja u odnosu na svoju vrstu. Jer nemoguće je da postoji jelen i još jedan jelen i još jedan jelen, a da ne postoji rod jelena. 'Dva' može postojati samo po sebi, 'jedan', 'sedam' i tako dalje, mogu postojati sami po sebi. Ali u onoj mjeri u kojoj se stvarno javlja kod broja, ono što je broj je pojedinačno, a izraz broj, nema nikakvu posebnu egzistenciju. Postoji razlika kod vanjskih stvari i njihovog odnosa prema općim konceptima, a jedne treba tretirati u stilu nominalizma, druge u stilu realizma.

Na taj način, jednostavnim usmjeravanjem misli, dolazimo do nečeg sasvim drugog. Sada počinjemo shvaćati zašto u svijetu postoji toliko ideoloških prijepora. Ljudi općenito nisu skloni, ako su shvatili jedan koncept, da shvate i onaj drugi koncept. Kad netko u nekoj oblasti shvati da opći pojmovi ne postoje, ono što je prepoznao generalizira na cijeli svijet i njegovu strukturu. Ova rečenica: opći pojmovi ne postoje - nije pogrešna; jer je ispravna za područje koje je osoba gledala. Jedina stvar koja nije u redu je generaliziranje. Toliko je bitno, da ako netko uopće želi stvoriti predodžbu o mišljenju, da shvati da istinitost misli u jednom području ne govori ništa o općoj valjanosti misli. Misao svakako može biti ispravna za jedno područje; ali time ništa nismo utvrdili o općoj valjanosti misli. Dakle, ako mi dokažete

ovo ili ono, ma koliko mi ispravno dokazali, ono što je dokazano neće biti moguće primijeniti na područje gdje mu nije mjesto. Stoga je potrebno da se svatko tko se želi ozbiljno putovima koji vode do svjetonazora, prije svega upozna s činjenicom da je jednostranost najveći neprijatelj svih svjetonazora i da je, prije svega, jednostranost potrebno izbjegavati. Moramo izbjegavati jednostranost. To je ono što želim istaknuti, posebno danas, kako trebamo izbjegavati jednostranost.

Pogledajmo najprije ono što će biti pobliže objašnjeno na sljedećim predavanjima i najprije dobijmo pregled toga.

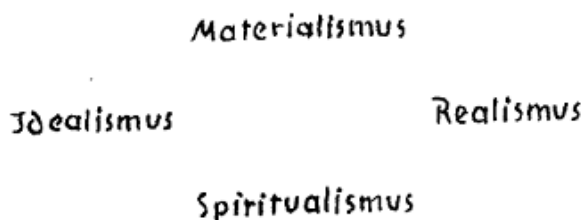
Mogu postojati ljudi koji su tako predisponirani da im je nemoguće pronaći put do duha. Takvim ljudima će biti teško uopće dokazati duhovno. Zaustavljaju se na onome o čemu nešto znaju, o čemu su predisponirani da nešto znaju. Drže se, recimo, onoga što na njih ostavlja najveći dojam, materijalnog. Takva osoba je materijalist, a njen svjetonazor je materijalizam. Nema potrebe ono što materijalisti iznose kao obranu i dokazivanje materijalizma smatrati glupim, jer je na tom polju napisano jako puno pronicljivih stvari. Ono što je napisano odnosi se prvenstveno na materijalno područje života, odnosi se na materijalni svijet i njegove zakone.

Mogu postojati drugi ljudi koji su, kroz određenu nutrinu, od samog početka predisponirani u svemu materijalnom vidjeti otkrivenje duhovnog. Naravno, znaju kao i materijalisti da postoje vanjske materijalne stvari; ali oni kažu: materijalno je samo otkrivenje, očitovanje kojem u osnovi leži duhovno. Takvi ljudi možda nisu posebno zainteresirani za materijalni svijet i njegove zakone. Oni se možda kreću kroz svijet, pokrećući u sebi sve što im može dati predodžbe duhovnog, sa sviješću da je ono istinito, ono čime se treba baviti, ono što je prava stvarnost, samo duh; materija je samo privid, samo je vanjska fantazmagorija. To bi bilo ekstremno gledište, ali ono može postojati i može dovesti do potpunog poricanja materijalnog života. O takvim ljudima bismo morali reći: oni u potpunosti prepoznaju ono što je stvarnost, duh; ali su jednostrani, negiraju smisao materijalnog i njegove zakonitosti. Mnogo domišljatosti će biti potrebno, za zastupanje svjetonazora takvih ljudi. Svjetonazor takvih ljudi nazivamo spiritualizmom. Može li se reći da su spiritisti u pravu? Njihove će tvrdnje za duh otkriti nešto izvanredno točno, ali malo toga važnog o materiji i njenim zakonima. Može li se reći da su materijalisti u pravu u svojim tvrdnjama? Da, možda će moći otkriti nešto izuzetno korisno i vrijedno o materiji i njenim zakonima; ali ako će govoriti o duhu, iznijeti će samo ludosti. Dakle, moramo reći: zagovornici ovih svjetonazora u pravu su u svojim područjima.

Ima ljudi koji kažu: da, postoji li u svijetu istine samo materija ili samo duh, o tome ne mogu ništa posebno znati; ljudska mogućnost spoznaje s time se ne može nositi. Jedino što je sigurno je da se oko nas prostire svijet. Ne znam temelji li se na onome što kemičari i fizičari, kad postanu materijalisti,

nazivaju atomima materije. Ali ja prepoznajem svijet koji se prostire oko mene; vidim ga, mogu razmišljati o njemu. Nemam posebnog razloga pretpostaviti bilo što o tome postoji li duh u pozadini toga ili ne. Držim se onoga što se pruža oko mene. - Takve ljude možemo nazvati realistima, a njihov svjetonazor realizam, s nešto drugačijim značenjem nego kada sam ranije upotrijebio tu riječ. Kao što se može imati beskonačna domišljatost za materijalizam kao i za spiritualizam, i kao što se također može vrlo pronicljivo govoriti o spiritualizmu i najveće gluposti o materijalizmu, kao što se može vrlo pronicljivo govoriti o materijalnom a vrlo glupo o duhovnom, tako se mogu iznijeti najgenijalniji razlozi za realizam, koji nije ni spiritualizam ni materijalizam, nego ovo što sam sada okarakterizirao.

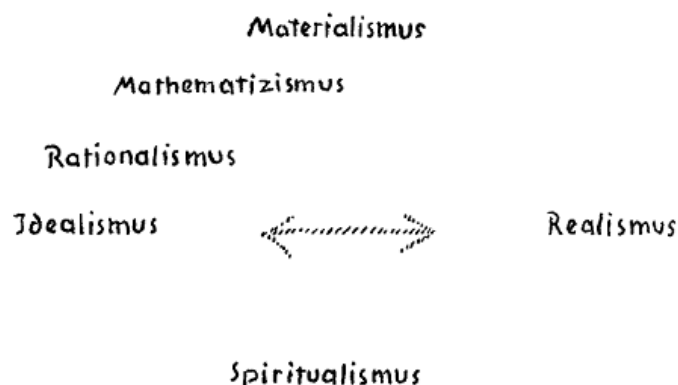
Ali mogu postojati drugi ljudi koji kažu nešto poput sljedećeg. Svuda oko nas je materija i svijet materijalnih pojava. Ali svijet materijalnih pojava zapravo je sam po sebi besmislen. On nema pravog smisla ako u njemu nema one tendencije koja vuče naprijed, ako se iz ovog svijeta koji se prostire oko nas ne može roditi nešto prema čemu se ljudska duša može usmjeriti, neovisno o svijetu koji se širi oko nas. Prema gledištu takvih ljudi, ideal i idealno moraju biti prisutni u procesu svijeta. Takvi ljudi procesima u stvarnom svijetu daju njihovo pravo. Nisu realisti, iako se slažu sa stvarnim životom, ali su mišljenja da stvarni život mora biti zasićen idealom, tek tada će imati smisla. - S prizvukom ovakvog raspoloženja Fichte je jednom rekao: sav svijet koji se širi oko nas, materijal je koji je napravljen osjetilnim za ispunjavanje dužnosti. - Zastupnici takvog svjetonazora, koji vidi sve što prožima proces svijeta vidi kao sredstvo za ideje, mogu se nazvati idealistima, a njihov svjetonazor idealizam. Lijepe, velike i veličanstvene stvari iznesene su u ime ovog idealizma. A u području koje sam upravo okarakterizirao, gdje je važno pokazati da bi svijet bio bez svrhe i besmislen, da su ideje samo strukture ljudske fantazije i na nisu stvarno utemeljene u procesu svijeta, u ovom području idealizam ima svoje puno značenje. Ali ovim idealizmom ne možete vanjsku stvarnost, naprimjer, ne možete objasniti vanjsku stvarnost realista. Dakle, za razliku od drugih, netko ima svjetonazor koji se može nazvati idealizmom:

Već imamo četiri legitimna svjetonazora jedan uz drugoga, od kojih svaki ima svoje značenje za svoje određeno područje. Između materijalizma i idealizma postoji određeni prijelaz. Sam grubi materijalizam - možete ga posebno u naše vrijeme jasno uočiti, iako je već počeo zalaziti - sastojat će se u tome da se kantovska izreka dovede do krajnosti - sam Kant to nije učinio! - da u

pojedininim znanostima ima prave znanosti samo onoliko koliko u njima ima matematike. To znači da od materijalista možete postati onaj koji izračunava univerzum, ne prihvaćajući ništa osim svijeta ispunjenog materijalnim atomima. Oni se sudaraju, vrte okolo, a vi onda izračunate kako se vrte. Dobivate vrlo lijepe rezultate, koji mogu dokazati da je ovakav svjetonazor potpuno opravdan. Naprimjer, dobivate brojeve vibracija za plavo, za crveno i tako dalje; cijeli svijet dobivate kao neku vrstu mehaničke naprave i sve možete fino izračunati. Ali ova vas stvar može malo i zbuniti. Naprimjer, možete sebi reći: da, ali ako imate stroj, koliko god bio kompliciran, nikada ne može proizaći iz tog stroja, koliko god bio složen, ono kako vi percipirate plavo, crveno i tako dalje. Dakle, ako je mozak samo komplicirani stroj, ono što netko ima kao iskustva duše, ne može proizaći iz mozga. Ali onda se može reći, kao što je jednom rekao Du Bois-Reymond: ako samo matematički želite objasniti svijet, nećete moći objasniti ni najjednostavniji osjet; ali ako ne želite stati na matematičkom objašnjenju, postajete neznanstveni. - Grubi materijalist bi rekao: ne, ne bavim se izračunavanjem; jer to pretpostavlja praznovjerje, praznovjerje da pretpostavljam da su stvari uređene prema mjeri i broju. I tko god se uzdigne iznad ovog materijalizma, postaje matematička glava, i prihvaća kao stvarno samo ono što se može staviti u formule za izračun. To rezultira pogledom na svijet koji zapravo ne prihvaća ništa osim matematičke formule. To se može nazvati matematizmom.

Ali netko sada može razmisliti o tome i onda, nakon što je matematičar, reći sebi: ne može biti praznovjerje to da plava boja ima toliko vibracija. Svijet je matematički uređen. Ako su matematičke ideje stvarnost u svijetu, zašto i druge ideje ne bi bile stvarnost u svijetu? Takva osoba pretpostavlja: u svijetu žive ideje. Ali on prihvaća samo one ideje koje pronade, ne one koje bi iznutra dokućio nekom vrstom intuicije ili inspiracije, već samo one koje iščitava iz vanjskih, osjetilno stvarnih stvari. Takav čovjek postaje racionalist, a njegov svjetonazor je racionalizam. - Ako idejama koje nalazite dodate one koje steknete iz moralne i intelektualne sfere, onda ste već idealist. Put ide od sirovog materijalizma, preko matematizma i racionalizma do idealizma.

Ali idealizam se sada može uvećati. U naše vrijeme ima ljudi koji pokušavaju uvećati idealizam. U svijetu ćete pronaći ideje. Ako se pronalaze ideje, onda u svijetu mora postojati i takva vrsta bića u kojima bi ideje mogle živjeti. Ne mogu jednostavno živjeti u nekoj vanjskoj stvari. Ideje ne mogu visjeti u zraku, da tako kažem. U 19. stoljeću vladalo je mišljenje da ideje dominiraju poviješću. Ali to je samo bilo dvosmisleno; jer ideje kao takve nemaju moć djelovanja. Stoga se ne može govoriti o idejama u povijesti. Svatko tko vidi da su ideje, ako bi uopće postojale, vezane za biće koje može imati ideje, više neće biti puki idealist, već će napredovati do pretpostavke da su ideje vezane za bića. Postaje psihist, a njegov svjetonazor je psihizam. Psihist, koji može unijeti mnogo domišljatosti u svoj pogled na svijet, do tog pogleda na svijet dolazi tek kroz jednostranost, ali koju možda može primijetiti.

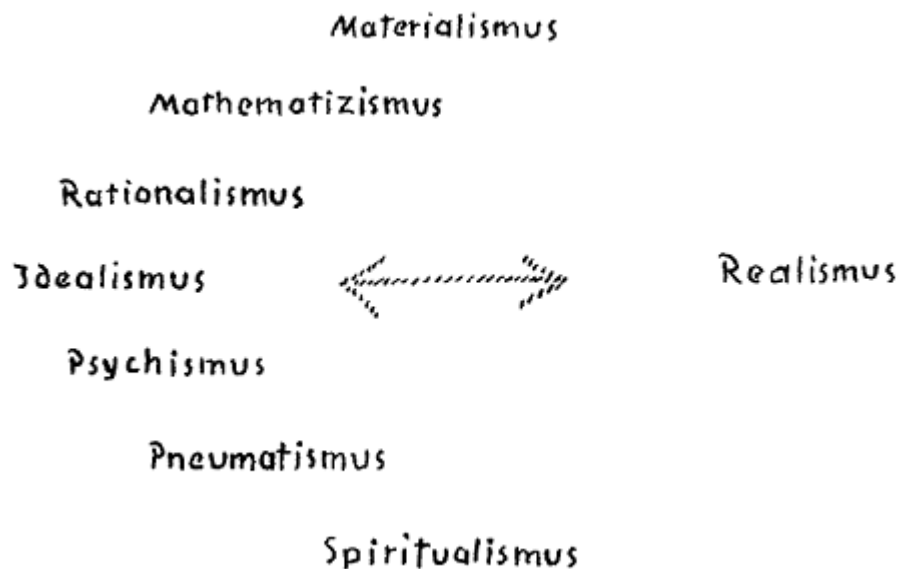
Ovdje moram odmah dodati: za sve svjetonazore koje ću napisati iznad vodoravne linije postoje sljedbenici, a ti sljedbenici su uglavnom tvrdoglavi ljudi, koji zbog nekih elemenata u sebi, zauzmu ovaj ili onaj svjetonazor i na tome se zaustave. Sve što se nalazi ispod ove crte (vidi crtež ispod) ima pristaše, kojima je lakše dostupna spoznaja da pojedini svjetonazori uvijek gledaju s određene točke gledišta, i stoga lakše dolaze do prijelaza iz jednog svjetonazora u drugi.

Ako je netko psihist i sklon je, budući da je osoba znanja, promatrati svijet kontemplativno, dolazi do toga da sebi kaže da u vanjskom svijetu mora pretpostaviti nešto psihičko. Ali u trenutku kada on nije samo osoba znanja, nego kada ima i simpatiju za ono što je aktivno, za ono što je djelatno, za ono što je voljno u ljudskoj prirodi, on sam sebi kaže: nije dovoljno da postoje samo bića koja mogu imati ideje; ta bića također moraju imati i nešto aktivno, i također moraju biti sposobna djelovati. Ali to se ne može zamisliti bez činjenice da su ta bića individualna bića. To jest, takva se osoba uzdiže od prihvaćanja duševnosti svijeta do prihvaćanja duha ili duhova u svijetu. Još mu nije jasno treba li prihvatiti jedno ili više duhovnih bića, ali on se uspinje od psihizma do pneumatizma, do doktrine duha.

Ako je netko doista postao pneumatist, može se dogoditi da on vidi ono što sam danas rekao o brojevima, da je zapravo upitno govoriti o jedinstvu kad su u pitanju brojevi. Onda dolazi do toga da sebi kaže: tada će biti zbunjujuće govoriti o jedinstvenom duhu, o jedinstvenoj pneumi. I onda postupno postaje slobodan stvoriti predodžbu o duhovima različitih hijerarhija. On tada postaje spiritualist u pravom smislu, tako da s te strane dolazi do izravnog prijelaza iz pneumatizma u spiritualizam.

Sve što sam napisao na ploči su svjetonazori koji imaju svoje mjesto na svojim područjima. Budući da postoje područja za koja psihizam radi objašnjavajuće, postoje područja za koja pneumatizam radi objašnjavajuće. Međutim, ako se želi ispitati zagonetka svijeta tako temeljito kao što smo mi pokušali, tada se mora doći do spiritualizma, do prihvaćanja duhovna

hijerarhija. Tada se ne možete zaustaviti na pneumatizmu; jer bi u tom slučaju zaustavljanje na pneumatizmu značilo sljedeće. Ako smo spiritualisti, možemo naići na ljude koji govore: zašto toliko duhova? Zašto koristiti broj? Neka bude jedan sveobuhvatni duh! - Svatko tko dublje ulazi u materiju zna da je taj prigovor isto kao da netko kaže: kažeš mi da tamo ima dvjesto komaraca. Ali ja ne vidim dvije stotine komaraca, ja vidim samo jedan roj komaraca. - Upravo tako bi se prema spiritualistu ponio pristaša pneumatizma, panteizma i tako dalje. Spiritualist vidi svijet ispunjen duhovima hijerarhija; panteist vidi samo jedan roj, vidi samo jedinstveni univerzalni duh. Ali to se samo temelji na netočnosti gledanja.

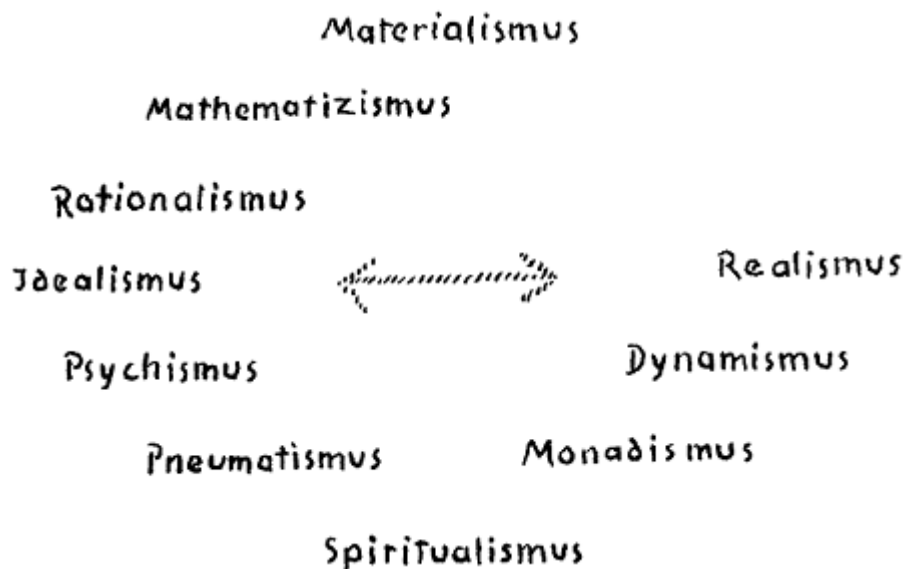

Sada postoji još jedna mogućnost: da netko ne dolazi do djelovanja duhovnih bića putevima kojima smo mi pokušali ići, nego da dolazi do određenih osnovnih duhovnih bića svijeta. Jedna takva osoba, naprimjer, bio je Leibniz, poznati njemački filozof. Leibniz je bio izvan predrasude da išta na svijetu može postojati samo materijalno. Pronašao je ono stvarno, tražio je ono stvarno. Detalje sam iznio u svojoj knjizi 'Zagonetke filozofije'. Smatrao je da postoji biće koje u sebi može utemeljiti postojanje, kao što je ljudska duša. Ali nije to dalje razmatrao. Rekao je samo da postoji biće koje u sebi može utemeljiti egzistenciju, koje iz sebe predodžbe izbacuje van. Za Leibniza to je monada. I rekao je sebi: mora postojati mnogo monada i monada najrazličitije jasnoće. Kad bih ovdje imao zvono, tu bi bilo mnogo monada - poput roja komaraca - ali te monade nisu doprle niti do svijesti spavanja, monade koje su gotovo nesvjesne, ali koje ipak u sebi razvijaju najtamnije predodžbe. Postoje monade koje sanjaju, postoje monade koje u sebi razvijaju budne predodžbe, ukratko, monade različitih stupnjeva. - Jedan takav. Ljudi ne zamišljaju konkretnost pojedinačnih duhovnih bića na isti način kao spiritualist; ali on o svijetu razmišlja kao o duhovnom, jedino što mu dopušta da bude neodređen. On to naziva monadom, odnosno brine samo o karakteru predodžbe, to jest kao da kaže: da, duh, duhovi su u

svijetu, ali ja ih opisujem govoreći samo da su to bića koja imaju drugačije predodžbe. Izvlačim iz njih svojstvo apstraktnosti. Tada formiram taj jednostrani svjetonazor za koji se, prije svega, može argumentirati onoliko koliko je inteligentni Leibniz iznio. Tako na ovaj način formiram monadizam. - Monadizam je apstraktni spiritualizam.

Ali mogu postojati ljudi koji se ne uzdižu na razinu monade, koji ne mogu priznati da ono što postoji, da su bića različitih stupnjeva predodžbi, ali koji se također ne zadovoljavaju samo priznavanjem onoga što se širi u vanjskoj stvarnosti, umjesto toga, oni dopuštaju da ono što se širi u vanjskoj stvarnosti posvuda bude pod dominacijom sila. Naprimjer, ako kamen padne na Zemlju, kažu: To je gravitacija. Kad magnet privlači strugotine željeza, kažu: to je magnetska sila. Oni se ne zadovoljavaju samo time da kažu: to je magnet - umjesto toga kažu: magnet pretpostavlja na magnetska sila postoji nadosjetilno i nevidljivo i da se širi posvuda. Može se formirati takav svjetonazor koji svugdje traži silu, za sve ono što se događa u svijetu, i to se može nazvati dinamizmom.

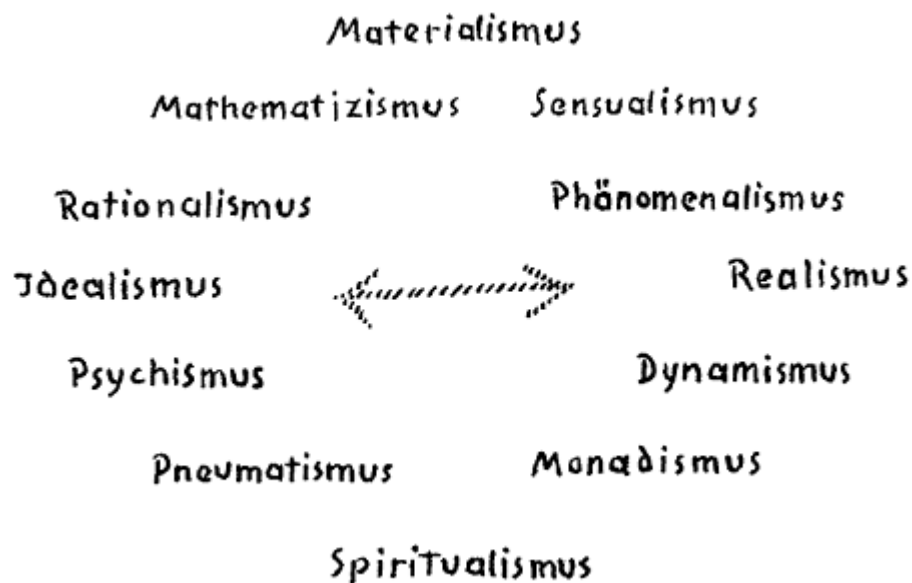
Onda također možete reći: ne, vjerovati u sile, to je praznovjerje! Primjer koji poblize objašnjava kako je vjerovanje u sile praznovjerje nalazi se u 'Kritici jezika' Fritza Mauthnera. U ovom slučaju ostaje nam ono što se prostire oko nas. Na taj način dolazimo, od spiritualizma, preko monadizma i dinamizma, ponovno do realizma.

Ali sada možete učiniti i nešto drugo. Možete reći: naravno, držim se svijeta koji me okružje. Ali ne tvrdim da imam pravo reći da je ovaj svijet onaj pravi. Sve što znam o njemu je da mi se pojavljuje. I nemam pravo učiniti više nego reći: ovaj svijet mi se pojavljuje. Nemam pravo o njemu reći ništa više. - Dakle, to je razlika. Za ovaj svijet koji se prostire oko nas može se reći da je pravi svijet. Ali također možete reći: ne mogu govoriti o drugom svijetu; ali jasno mi je da je svijet taj koji mi se pojavljuje. Ne govorim o tome da je taj

svijet boja i tonova, koji nastaje samo zato što se u mom oku odvijaju neki procesi koji mi se pokazuju kao boje, što se u mom uhu odvijaju procesi koji mi se pokazuju kao tonovi i tako dalje, da je ovaj svijet onaj pravi. To je svijet fenomena. - Fenomenalizam je svjetonazor, o kojem bi se ovdje radilo.

Ali možete ići dalje i reći: imamo oko sebe svijet fenomena. Ali sve ono što vjerujemo da imamo u tim fenomenima, nešto je što smo sami dodali, što smo sami smislili - to smo samo dodali fenomenima. Ali legitimno je samo ono što nam naša osjetila govore. - Takav čovjek koji to kaže nije pristaša fenomenalizma, već od fenomena izdvaja ono za što vjeruje da dolazi od razumijevanja i razuma, a ono što osjetila daju kao dojmove prihvaća kao nekako najavljeno stvarnošću. Ovaj svjetonazor se može nazvati senzualizmom.

Pribjegavate li reći: razmišljate li o tome, da je to ono što osjetila govore, i bez obzira koliko genijalne razloge imalo - mogu se navesti genijalni razlozi - zauzimam stav da postoji samo ono što izgleda kao ono što osjetila govore; prihvaćam to kao materijalno - poput atomista koji kaže: pretpostavljam da postoje samo atomi, a ako oni koliko god bili mali, imaju svojstva poznata u fizičkom svijetu - onda ste opet materijalist. Dakle, vratili smo se materijalizmu drugim putem.

Ono što sam ovdje opisao i okarakterizirao kao svjetonazore, to postoji i može se braniti. I moguće je iznijeti najpronijeljivije razloge za svaki od pogleda na svijet; moguće se zauzeti stajalište svakog od tih pogleda na svijet, i druge poglede na svijet opovrgavati pronijeljivim razlozima. Između ovih pogleda na svijet mogu se osmisliti drugi pogledi na svijet; međutim, razlikuju se samo u stupnjevima od navedenih i mogu se pratiti do glavnih tipova. Ako želite upoznati tkivo svijeta, morate znati da ga upoznajete kroz ovih dvanaest ulaznih vrata. Ne postoji jedan svjetonazor koji se može braniti i opravdati, nego ih ima dvanaest. I treba priznati: koliko se dobrih razloga

može iznijeti za jedan svjetonazor, toliko se dobrih razloga može iznijeti i za svaki drugi od dvanaest svjetonazora. Svijet se ne može promatrati s jednostranog svjetonazora ili načina mišljenja, svijet se otkriva samo onima koji znaju da ga treba sagledati sa svih strana. Baš kao što Sunce, čak i ako koristimo kopernikanski svjetonazor kao osnovu, prolazi kroz znakove Zodijaka da bi osvjetlilo Zemlju s dvanaest različitih točaka, na isti način ne treba se držati jednog gledišta - gledišta idealizma, senzualizma, fenomenalizma ili bilo kojeg pogleda koji nosi takvo ime - već čovjek mora biti u stanju hodati po svijetu i smjestiti se u dvanaest različitih gledišta s kojih se može promatrati svijet. Misaono, svih dvanaest različitih gledišta potpuno je opravdano. Ne postoji jedan svjetonazor za mislioca koji može proniknuti u prirodu mišljenja, nego dvanaest jednakih, u smislu da se s gledišta mišljenja, za svaki mogu iznijeti jednako valjani razlozi. Postoji dvanaest takvih jednako opravdanih pogleda na svijet. Sutra želimo dalje razgovarati s ove točke gledišta, kako bismo se mogli uzdići od misaone kontemplacije do kontemplacije kozmičkog.

TREĆE PREDAVANJE

Berlin, 22. siječnja 1914.

Jučer sam pokušao iznijeti one nijanse svjetonazora koje su ljudima moguće, toliko moguće da se za svaku od tih nijansi svjetonazora mogu dati potpuno valjani dokazi ispravnosti, istinitosti, za neko područje. Za one koji nisu zainteresirani promišljati sve ono što su uočili na određenom, usko definiranom području, slagati to u sustav koncepata i onda tražiti dokaze, već za one koje zanima kako stvarno proniknuti u istinu svijeta, važno je znati da je ta univerzalnost nužna, koja se izražava u činjenici da je dvanaest tipičnih nijansi svjetonazora - prijelazi nisu važni - moguće. Ako želite stvarno doći do istine, onda sebi morate pokušati razjasniti značenje tih nijansi svjetonazora, morate pokušati prepoznati u kojim područjima egzistencije jedna ili druga od ovih nijansi svjetonazora se bolje uklapa. Ako još jednom razmotrimo ovih dvanaest nijansi svjetonazora, kao što smo jučer učinili, to su materijalizam, senzualizam, fenomenalizam, realizam, dinamizam, monadizam, spiritualizam, pneumatizam, psihizam, idealizam, racionalizam i matematizam.

U stvarnom svijetu ljudske potrage za istinom, nažalost, uvijek prevladava sklonost prema jednoj ili drugoj nijansi svjetonazora kod pojedinih duhova i u pojedinačnim osobnostima, a to dovodi do jednostranosti u svjetonazorima različitih epoha koja opet pogađa ljude. Ono što sam predstavio kao dvanaest glavnih pogleda na svijet, mora biti poznato kao nešto što se stvarno može razumjeti na takav način da je jedan pogled na svijet uvijek postavljen pored drugoga na kružni način i smatramo da oni miruju. Oni su mogući; treba ih poznavati. Oni se doista ponašaju tako da su duhovna slika Zodijaka kojeg dobro poznajemo. Kao što se čini da Sunce prolazi kroz Zodijak i kao što se čini da drugi planeti prolaze kroz Zodijak, tako je moguće da ljudska duša prođe kroz duhovni krug koji sadrži dvanaest slika svjetonazora. Da, čak možete povezati osobitosti ovih svjetonazora s pojedinim znakovima Zodijaka. Ovo dovođenje u odnos nije nimalo proizvoljno, već zaista postoji sličan odnos između pojedinačnih slika Zodijaka i Zemlje, kao između ovih dvanaest pogleda na svijet i ljudske duše. Ovo se misli na sljedeći način.

Prije svega, ne možemo reći da postoji lako razumljiv odnos, naprimjer, između zodijske slike Ovna i Zemlje. Ali kada su Sunce, Saturn ili Merkur postavljeni tako da se sa Zemlje vide u znaku Ovna, imaju drugačiji učinak nego kada su postavljeni tako da se vide u znaku Lava. Dakle, učinak koji nam dolazi iz kozmosa, primjerice od pojedinih planeta, varira ovisno o tome pokrivaju li pojedini planeti jednu ili drugu sliku Zodijaka. Kada je riječ o ljudskoj duši, još nam je lakše prepoznati utjecaj ovih dvanaest 'duhovnih

slika Zodijaka'. Postoje duše koje, u određenoj mjeri, teže primati utjecaje na konfiguraciju svog unutarnjeg života, na svoju znanstvenu, filozofsku ili drugu duhovnu orijentaciju, da dopuštaju da im dušu obasja idealizam. Drugi dopuštaju da njihove duše budu pod utjecajem materijalizma, treći senzualizma. Čovjek nije senzualist, materijalist, spiritualist ili pneumaticar, zato što je jedno ili drugo gledište ispravno i možeš vidjeti ispravnost jednog ili drugog gledišta, nego si pneumaticar, spiritualist, materijalist ili senzualist, nego zato što si u svojoj duši predisponiran da je duhovno-duševno obasjana duhovnom zodijačkom slikom o kojoj je riječ. Dakle, u ovih dvanaest slika Zodijaka, imamo nešto što nas može odvesti duboko u način na koji nastaju svjetonazori, i što nas duboko može odvesti u razloge zašto se ljudi svađaju oko svjetonazora s jedne i s druge strane, ali o tome se ne bi trebali sporiti već radije razumjeti zašto ljudi imaju različite nijanse svjetonazora. Ako je pak da potrebno da pojedine epohe striktno odbace jedan ili drugi svjetonazor, razlog tome morat ćemo objasniti na sutrašnjem predavanju. Ono što sam do sada rekao odnosi se na formiranje ljudske misli kroz duhovni kozmos dvanaest duhovnih zodijačkih slika koje poživaju, takoreći, u našem duhovnom krugu.

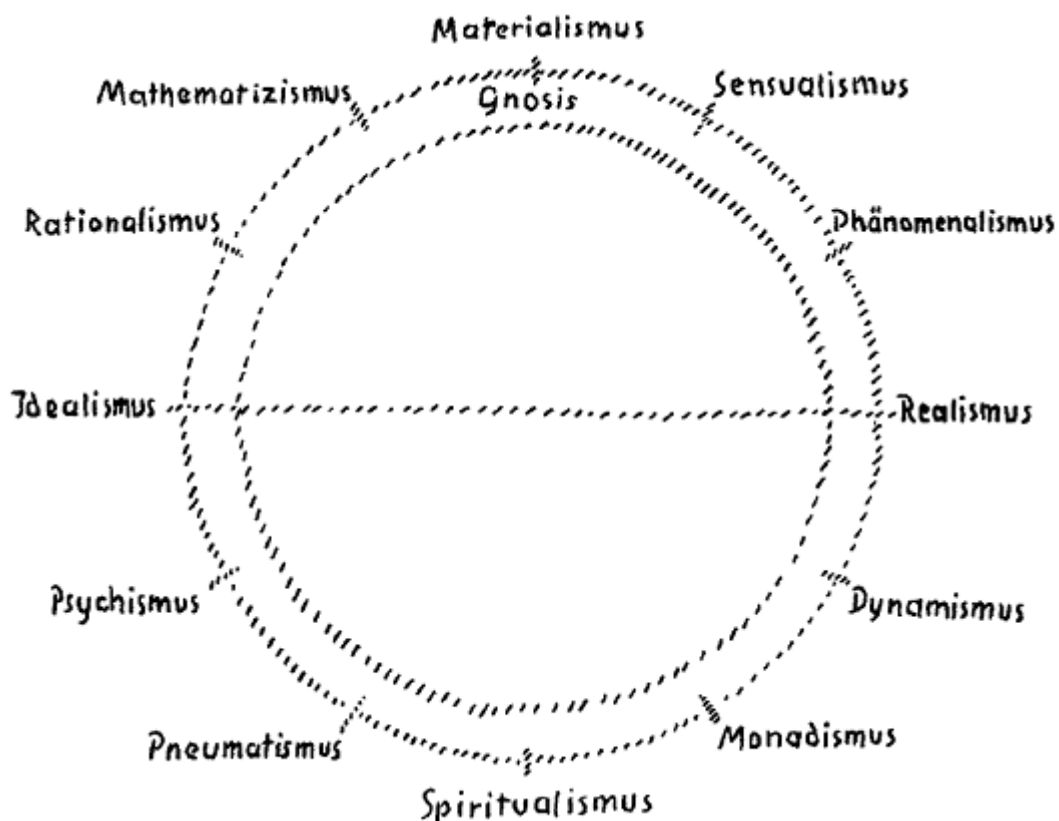
No postoji još nešto što određuje ljudske svjetonazore. Ovu drugu stvar ćete najbolje razumjeti ako prvo pokažem sljedeće.

Čovjek može biti u takvom raspoloženju u svojoj duši, bez obzira koja od ovih dvanaest slika duhovnog Zodijaka obasjava njegovu dušu, da se ovo raspoloženje duše, koje se izražava u cjelokupnoj konfiguraciji svjetonazora duše, može opisati kao gnoza. Možete biti gnostik. Netko je gnostik ako je usklađen da upozna stvari svijeta kroz određene kognitivne moći koje leže u samoj duši, a ne kroz osjetila ili slično. Netko može biti gnostik i, naprimjer, imati određenu sklonost dopustiti da bude pod utjecajem duhovne slike Zodijaka koju smo ovdje opisali kao spiritualizam. Tada ćete u svom gnosticizmu moći duboko obasjati veze u duhovnim svjetovima.

Ali također možete biti, naprimjer, gnostik idealizma; tada će čovjek imati posebno raspoloženje da jasno vidi ideale čovječanstva i ideje svijeta. Razlika postoji između jedne i druge osobe, također i u odnosu na idealizam koji dvije osobe mogu imati. Dakle, jedna osoba je idealist entuzijasta koji uvijek govori o tome da je idealist, koji u ustima ima samo riječ ideal, ideal, ideal, ali ne poznaje mnogo ideala, koji nema sposobnost da u oštrim konturama i unutarnjim pogledom doista prizove ideale u svojoj duši. Takav se onda razlikuje od drugoga, koji ne samo da govori o idealima, nego ideale zna uobličiti u svojoj duši kao oštro nacrtanu sliku. Ovaj posljednji, koji idealizam shvaća vrlo konkretno iznutra, shvaća ga intenzivno kao što se rukom dohvaćaju vanjske stvari, na polju idealizma je gnostik. Moglo bi se reći i ovo: on je općenito gnostik, ali je na njega posebno utjecala duhovna zodijačka slika idealizma.

Postoje ljudi koji dopuštaju da budu snažno pod utjecajem slike svjetonazora realizma, ali koji prolaze kroz svijet na takav način da mogu reći drugim ljudima puno, puno o ovom svijetu kroz cijeli način na koji osjećaju svijet, način na koji se suočavaju sa svijetom. Oni nisu ni idealisti ni spiritualisti; oni su obični realisti. Sposobni su doista delikatno osjetiti što je oko njih u vanjskoj stvarnosti, osjetljivi su na osobitosti stvari. Oni si gnostici, pravi gnostici; samo su oni gnostici realizma. Ima takvih gnostika realizma, a ponekad spiritualisti ili idealisti uopće nisu gnostici realizma. Možemo čak otkriti da ljudi koji sebe nazivaju dobrim teozofima prolaze kroz galeriju slika i nemaju baš ništa za reći o slikama, dok drugi koji nisu nikakvi teozofi, ali koji su gnostici realizma, imaju beskrajno smislene stvari za reći o njima kao da je njihova cijela osobnost u dodiru sa cjelokupnom stvarnošću stvari. Ili koliki teozofi odlaze u prirodu, a ne znaju cijelom dušom dokučiti uzvišenost i veličinu prirode: nisu gnostici realizma. Postoje gnostici realizma.

Postoje i gnostici materijalizma. Međutim, to su čudni gnostici. Ali u istom smislu u kojem se može biti gnostik realizma, može se biti i gnostik materijalizma; ali to su ljudi koji imaju smisla i osjećaja samo za sve materijalno, koji nastoje upoznati materijalne stvari izravnim kontaktom, poput psa, koji njuši materijale i time ih intimno upoznaje, i koju su zapravo izvrsni gnostici kada su u pitanju materijalne stvari.

Može se biti gnostik u vezi sa svih dvanaest svjetonazora. To znači da ako želimo ispravno postaviti gnozu, moramo to učiniti na način da nacrtamo krug i da nam cijeli krug znači: gnoza može lutati kroz svih dvanaest

svjetonazora. Baš kao što planet prolazi kroz dvanaest slika Zodijaka, tako gnoza može proći kroz svih dvanaest slika svjetonazora.

Međutim, gnoza najviše služi za spas duše kada se gnostičko raspoloženje primijeni na spiritizam. Moglo bi se reći: gnoza je kod kuće u spiritizmu. Ona je tu u 'svojoj' kući. U drugim svjetonazorima je izvan svog doma. Logično je da nitko nema pravo reći da ne može postojati materijalistički gnosticizam. Pedanti konceptata i ideja se s takvim stvarima lakše nose nego zdravi logičari, kod kojih su stvari malo kompliciranije. Netko bi mogao reći, naprimjer: gnozom ne želim zvati ništa drugo, nego ono što prodire u duh. Ovo je proizvoljna definicija, jednako proizvoljna kao kad bi netko rekao: ljubičice sam do sada vidio samo u Austriji, tako da ljubičicama nazivam samo ono što raste u Austriji i ima ljubičastu boju, drugo ne. Također je logički nemoguće reći da gnoza postoji samo u svjetonazoru spiritizma; jer gnoza je 'planet' koji prolazi kroz duhovne konstelacije.

Postoji još jedno svjetonazorsko raspoloženje. Ovdje kažem 'raspoloženje', dok obično govorim o 'nijansama' i 'slikama'. I u novije vrijeme se govorilo da je lakše - ali i ovdje 'lakše je teže' - upoznati ovo drugo raspoloženje svjetonazora, jer ga je zastupao upravo Hegel u duhovnoj konstelaciji idealizma. Ali način gledanja na svijet, to posebno raspoloženje svjetonazora koje je imao Hegel, ne mora, kao kod njega, stajati samo u duhovnoj konstelaciji idealizma, nego može proći kroz sva zviježđa. To je svjetonazorsko raspoloženje logizma. Ovo svjetonazorsko raspoloženje logizma, sastoji se prvenstveno u činjenici da se duša može staviti u položaj da dopusti stvarnim mislima, konceptima i idejama da u njoj budu prisutne, da može imati te misli i ideje tako prisutne u sebi da takva duša od jednog koncepta ili jedne misli dolazi do druge na isti način na koji, kada se gleda ljudski organizam, od oka se dolazi do nosa i do usta i sve to promatrano zajedno, kao što je to slučaj kod Hegela, svi su koncepti koje on može shvatiti organizirani u jedan veliki organizam. To je logičan konceptualni organizam. Hegel je jednostavno umio potražiti i upiti sve što se u svijetu može naći kao misao, nanizati misao na misao, i od toga napraviti organizam: logizam! Logizam se može razviti kao što ga je Hegel razvio, u konstelaciji idealizma, može se razviti kao kod Fichtea, u konstelaciji psihizma, a može se razviti i u drugim duhovnim konstelacijama. Opet, logizam je nešto što poput planeta prolazi kroz zodijske slike, što kružno prolazi kroz dvanaest duhovnih zodijskih slika.

Možemo proučavati treće raspoloženje duše, izraženo u svjetonazoru, naprimjer kod Schopenhauera. Dok je Hegelova duša, kad promatra svijet, usklađena tako da sve što je koncept u svijetu u toj hegelijanskoj duši se javlja kao logizam, Schopenhauer sve u svojoj duši, posebnim raspoloženjem svoje duše, zahvaća ono što je prirode volje. Za njega su prirodne sile volja, tvrdoća kamena je volja, sve što je stvarnost je volja. To dolazi od posebnog

raspoloženja njegove duše. Sada se i takav svjetonazor volje, takvo svjetonazorsko raspoloženje volje, može promatrati poput planeta koji prolazi kroz svih dvanaest duhovnih zodijskih slika. Ovo svjetonazorsko raspoloženje želim nazvati voluntarizam. To će treće svjetonazorsko raspoloženje. Schopenhauer je bio voluntarist, a njegova duša je prvenstveno bila konstituirana tako da je izložen duhovnoj konstelaciji psihizma. Tako je nastala osebujna Schopenhauerova metafizika volje: voluntarizam u duhovnoj konstelaciji psihizma.

Pretpostavimo da je netko voluntarist i osobito sklon duhovnoj konstelaciji monadizma. Tada, poput Schopenhauera, on ne bi temeljio svijet na jedinstvenoj duši, što je zapravo volja, nego bi temeljio svijet na mnogim monadama, koje su bića volje. Taj svijet monadskog voluntarizma na najljepši, najpronijljiviji i, rekao bih, najintimniji način razvio je austrijski pjesnik-filozof Hamerling. Kako je nastalo osebujno učenje koje imate u Hamerlingovoj 'Atomistici volje'? Nastalo je zato jer je njegova duša bila usklađena s voluntarizmom, i izložio se duhovnoj konstelaciji monadizma. Kad bismo imali vremena, mogli bismo dati primjere svakog raspoloženja duše u svakom zviježđu. Nalaze se u svijetu.

Posebno raspoloženje duše je ono koje uopće nije sklono razmišljati ili promišljati, stoji li ovo ili ono iza privida, kao što to čini naprimjer gnostičko raspoloženje ili kao što čini logičko ili voluntarističko raspoloženje, nego jednostavno kaže: ono što susrećem u svijetu, ono što mi se pokazuje, ono što mi se izvana otkriva, želim integrirati u svoj svjetonazor. To se opet može učiniti u svim područjima, to jest kroz sve duhovne konstelacije. Kao materijalist možete uzeti samo ono što vidite izvana; možete to učiniti i kao spiritualist. Ne pokušavate pronaći neku posebnu vezu iza pojava, već puštate da stvari same dođu k vama i čekate da vidite što vam se predstavlja. Takvo raspoloženje duše može se nazvati empirizmom. Empirizam znači raspoloženje duše koja jednostavno prihvaća iskustvo kakvo se predstavlja. Možete biti empirist, osoba s iskustvenim svjetonazorom, kroz svih dvanaest duhovnih konstelacija. Empirizam je četvrto raspoloženje duše koje može proći kroz svih dvanaest duhovnih konstelacija.

Isto tako, može se razviti takvo raspoloženje duše za pogled na svijet koji nije zadovoljan ni s čim, čime iskustvo s kojim se susreće rezultira, kao što je slučaj s empirizmom; umjesto toga, može sebi reći, to jest osjetiti raspoloženje duše kao unutarnju potrebu: čovjek je uveden u svijet; u vlastitoj duši doživljava nešto što ne može iskusiti izvana. Tek tada svijet otkriva svoje tajne. Možete gledati oko sebe - ne vidite kakve tajne svijet krije. - Takvo raspoloženje duše često zna reći: kakva korist od gnoze, koja se bori da dođe do svakakvih vizija? Stvari u vanjskom svijetu o kojima netko ima vizije, ne mogu mu otkriti unutarnji svijet. Kako mi logizam

pomaže razviti svjetonazor? U logizmu se ne izražava bit svijeta. Kakva je korist od špekulacija o volji? To vas samo obeshrabruje da pogledate u dubinu vlastite duše. I ne gleda se u te dubine kada duša hoće, nego baš kada se preda, kada je lišena volje. - Dakle, voluntarizam nije duševno raspoloženje koje duša ovdje treba, niti je empirizam, jednostavno gledanje ili slušanje onoga što daje iskustvo; već radije unutarnje traženje, kad je duša postala mirna, unutarnjeg božanskog svijetla. Vidite da se ovo raspoloženje duše može nazvati misticizmom.

Mistik opet možete biti kroz svih dvanaest duhovnih konstelacija. Zasigurno ne bi bilo osobito povoljno ako je netko mistik materijalizma, odnosno ako u sebi ne doživljava duhovno, duševno, nego materijalno. Jer mistik materijalizma je zapravo netko tko je stekao posebno istančanu osjetljivost, naprimjer, za stanje u kojem se uživa, ako se uživa u ovome ili onome. Nešto je drugačije ako, recimo, uživete u soku od jedne ili druge biljke, i sada čekate da vidite kakav će on imati učinak na organizam. Tako srastate s materijom u svom iskustvu, postajete mistik materije. Može čak biti da to može postati životna zadaća, životna zadaća na način da se prati kako ova ili ona tvar koja dolazi iz ove ili one biljke, djeluje na određeni način na organizam; jer jedna ima određeni učinak na ovaj organ, druga posebno na onaj organ. Stoga je biti mistik materijalizma preduvjet za ispitivanje pojedinačnih tvari s obzirom na njihovu ljekovitu moć. Čovjek uočava što tvari rade u organizmu. - Može se biti mistik materijalnog svijeta, može se biti mistik idealizma. Običan idealist ili gnostički idealist nije mistik idealizma. Mistik idealizma je onaj koji prije svega ima priliku u vlastitoj duši iz skrivenih izvora iznjedriti ideale čovječanstva, spoznati ih kao unutarnje božanstvo i postaviti ih pred dušu kao takvu. Mistik idealizma, naprimjer, je Meister Eckhart.

Sada duša može biti tako podešena da ne može postati svjesna onoga što se javlja u njoj i što izgleda kao stvarno unutarnje rješenje zagonetki svijeta, već može biti tako podešena da sama sebi kaže: da, u svijetu postoji nešto iza svih stvari, kao i iza mog vlastitog bića, koliko ja percipiram ovo biće. Ali ne mogu biti mistik. Mistik vjeruje da se to iza, ulijeva u njegovu dušu. Ne osjećam da teče u moju dušu; samo osjećam da to mora biti tamo, vani. - U ovom raspoloženju pretpostavlja se da bit stvari leži izvan naše duše i onoga što naša duša može iskusiti; ali se ne pretpostavlja da ova bit stvari može ući u samu dušu, kao što pretpostavlja mistik. Ako pretpostavite da iza svega postoji nešto do čega ne možete doći kroz percepciju, onda ste - to je možda najbolja riječ za to - transcendentalist. Pretpostavlja se da je bit stvari transcendentna, da ne ulazi u dušu, kako pretpostavlja mistik. Dakle: transcendentalizam. Raspoloženje transcendentalista je takvo da on osjeća: kad opažam stvari, njihova bit mi se približava; opažaj sam po sebi nije ta bit. Suština je iza toga, ali čovjeku prilazi.

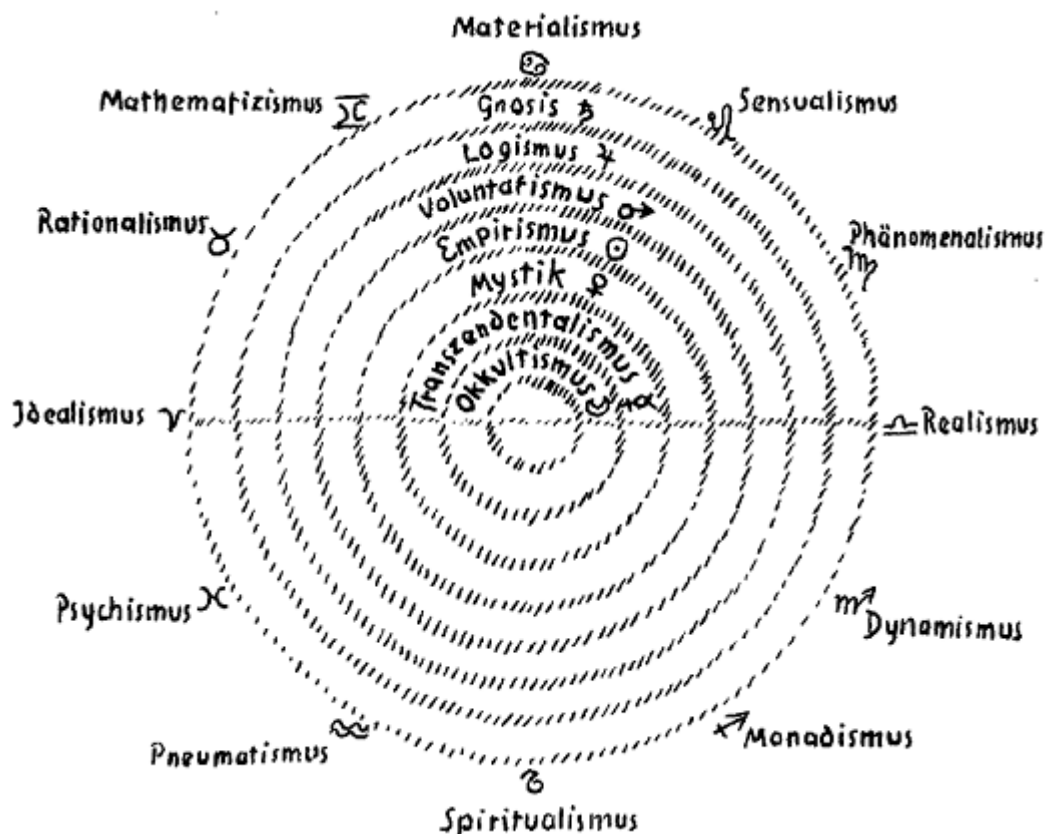
Čovjek svojim opažajima, svim svojim spoznajnim moćima, može, takoreći, odbaciti bit stvari, čak i više nego to čini transcendentalist. Može se reći: bit stvari uopće nije dostupna ljudskoj vanjskoj spoznajnoj moći. Transcendentalist kaže: kada svojim okom vidite crveno i plavo, ono što vidite kao crveno i plavo nije bit stvari; bit je iza toga. Motate koristiti svoje oči, tada ćete doći do suštine stvari. To je iza toga. - Ali ovo duševno raspoloženje o kojem sada govorim ne želi prihvatiti transcendentalizam, nego kaže: koliko god doživljavali crveni ili plavi ili ovaj ili onaj ton, ništa od toga ne izražava bit stvari. To se samo krije iza toga. Tamo gdje ja opažam, biti stvari uopće nema. - Svatko tko tako govori, govori na sličan način na koji inače mi govorimo, a mi svakako zauzimamo stajalište: bit stvari nije izražena u vanjskom osjetilnom izgledu, u mayi. Bili bismo transcendentalisti kada bismo rekli: svijet se prostire oko nas, a ovaj svijet svuda objavljuje bit. To nismo mi kada se kaže: ovaj svijet je maya, a unutrašnjost stvari mora se tražiti na način drugačiji od vanjske percepcije osjetila i uobičajenih sredstava spoznaje; to je okultizam, raspoloženje duše okultizma.

Možete biti okultist kroz sve duhovne znakove Zodijskoga. Svakako se može biti okultist, čak i materijalizma. Da, razumni prirodoslovci današnjice svi su okultisti materijalizma, jer govore o atomima. Ali ako nisu nerazumni, neće im pasti na pamet tvrditi da se do atoma može doći bilo kojom metodom. Atom ostaje u okultnom. Oni jednostavno ne vole da ih se naziva okultistima, ali oni to jesu u punom smislu riječi.

Drugi svjetonazorski raspoloženja osim ovih sedam koje sam ovdje naveo, u biti ne može biti, samo prijelazi iz jednoga u drugo. Dakle, ne samo da moramo razlikovati dvanaest različitih svjetonazorskih nijansi koje nam izgledaju kao da miruju, nego je u svakoj od tih svjetonazorskih nijansi moguće sasvim posebno raspoloženje ljudske duše. Iz ovoga možete vidjeti koliko nevjerojatno raznoliki mogu biti pogledi na svijet pojedinih osobnosti. Svako od ovih sedam svjetonazorskih raspoloženja može se posebno razvijati, ali svako od tih svjetonazorskih raspoloženja može biti jednostrano u jednoj ili drugoj nijansi. Ono što sam ovdje naznačio zapravo je korelat u duhovnom području onoga što je vani u svijetu, odnos između slika Zodijskoga i planeta, kako smo u znanosti duha često navodili sedam poznatih planeta, i imate sliku, vanjsku sliku, da tako kažem, koju nismo mi kreirali, već koja postoji unutar kozmosa, odnosa između naših sedam svjetonazorskih raspoloženja i naših dvanaest svjetonazorskih nijansi. I ovu sliku ćete ispravno percipirati ako je percipirate na sljedeći način.

Počnite s idealizmom, označite ga duhovnom zodijskom slikom Ovna, na isti način označite racionalizam Bikom, matematizam Blizancima, materijalizam Rakom, senzualizam Lavom, fenomenalizam Djevicom, realizam Vagom, dinamizam Škorpionom, monadizam Strijelcem,

spiritualizam Jarcem, pneumatizam Vodenjakom, psihizam Ribama. Odnosi koji postoje između pojedinačnih slika Zodijaka u odnosu na vanjsko-materijalno, zapravo su prisutni u duhovnom području između ovih svjetonazora. A odnosi u koje stupaju pojedinačni planeti koje smo opisali dok kruže duž Zodijaka, odgovaraju odnosima u koje stupa sedam svjetonazorskih raspoređenja, ali na takav način da gnozu možemo percipirati kao Saturn, logizam kao Jupiter, voluntarizam kao Mars, empirizam kao Sunce, misticizam kao Veneru, transcendentizam kao Merkur, i okultizam kao Mjesec.

Osim vanjskih slika - ali to nije glavno; glavno je zapravo da tom paralelizmu odgovaraju najdublji odnosi - ali čak i do vanjskih slika, gdje god se tako nešto može ustvrditi, naći ćete nešto slično. Mjesec ostaje okultan, nevidljiv, kada je mlad; prvo se mora upoznati sa svjetlom Sunca, baš kao što okultne stvari ostaju okultne sve dok se sposobnosti duše ne uzdignu kroz meditaciju, koncentraciju i tako dalje, i osvijetle okultne stvari. Osoba koja ide svijetom i oslanja se samo na Sunce, koja upija samo ono što Sunce obasjava, empiričar je. Svatko tko još uvijek razmišlja o tome što Sunce obasjava i još uvijek zadržava svoje misli nakon što Sunce zađe, nije više empiričar, jer se više ne oslanja na Sunce. 'Sunce' je simbol empirizma. - Mogao bih nabrajati dalje o svemu ovome, ali imamo samo četiri sata za ovu važnu temu, i za sada ćemo morati prepustiti vama da detaljnije istražite odnose kroz svoj promišljanja ili na neki drugi način. Nije ih tako teško naći, nakon što date shemu.

Sada, u svijetu se prečesto događa da ljudi malo teže univerzalnosti. Ako istinu shvaćate ozbiljno, doista biste trebali biti u stanju predstaviti dvanaest nijansi svjetonazora u svojoj duši, i trebali biste nešto od toga iskusiti u sebi: kako je biti gnostik? Kako sebe doživjeti kao logičara, kao voluntarista, kao empiričara, kao mistika, kao transcendentista? A kako je biti okultist? U biti, svatko tko stvarno želi proniknuti u tajne svijeta u smislu duhovnog istraživanja mora to proći kao probu. Čak i ako ono što je rečeno u 'Kako se stječe uvid u više svjetove?' nije skrojeno posebno za ove prikaze, sve je tu već opisano, samo s različitih gledišta, što može voditi u pojedinačna raspoloženja koja se ovdje nazivaju gnostičko raspoloženje, raspoloženje Jupitera i tako dalje.

Često se u svijetu događa da su ljudi toliko jednostrani da se izlažu samo jednoj konstelaciji ili samo jednom raspoloženju. Osobito veliki ljudi, u području pogleda na svijet, prečesto imaju tu jednostranost. Naprimjer, Hamerling je izrazito voluntaristički monadist, ili monadistički voluntarist, Schopenhauer je izrazito voluntaristički psihist. Osobito su veliki ljudi, da tako kažemo, prilagodili svoju dušu tako da je njihovo planetarno svjetonazorsko raspoloženje u vrlo specifičnoj duhovnoj konstelaciji. Drugi ljudi puno lakše prihvaćaju različita stajališta, kako oni to nazivaju. Ali može se dogoditi i da ljudi s raznih strana budu stimulirani za svoj svjetonazor, za ono što oni iznesu kao svjetonazor. Primjerice, može se dogoditi da je netko dobar logičar, ali mu je logičarsko raspoloženje u duhovnoj konstelaciji senzualizma. On ujedno može biti i dobar empiričar, ali je njegovo empiričko raspoloženje u konstelaciji matematizma. To se može dogoditi. Ako je to slučaj, onda se stvara vrlo specifičan svjetonazor. Upravo sada imamo ovaj pogled na svijet koji je nastao jer netko ima Sunce - sada duhovno govoreći - u Blizancima i svoj Jupitera u Lavu; to je Wundt. I razumjet ćete sve što se pojavljuje u Wundtovoju filozofskoj literaturi nakon što otkrijete tajnu njegove posebne konfiguracije duše.

Posebno je povoljno kada je osoba stvarno iskusila različita raspoloženja duše - okultizam, transcendentalizam, misticizam, empirizam, voluntarizam, logizam, gnoza - na takav način da ih može vizualizirati, može osjetiti njihove učinke sve odjednom, da tako kažemo, i onda smjestiti sva ta raspoloženja - zajedno - u jednu konstelaciju fenomenalizma, u Djevicu. Ono što se stvarno pojavljuje pred njim, kao u fenomenima, s posebnom grandioznošću, jest ono što mu svijet može otkriti na izvanredan način. Ako pojedinačna svjetonazorska raspoloženja jedno za drugim postavite na isti način u odnosu na drugu konstelaciju, onda nije tako povoljno. Zato je u mnogim starim školama misterija ovo raspoloženje, koje sam sada opisao činjenicom da su svi planeti duše u duhovnoj konstelaciji Djevice, stvoreno za učenike jer im je to bio najlakši put da prodru u svijet. Oni su shvaćali fenomene, ali su ih shvaćali gnostički, logički i tako dalje; uspjeli su zaći iza fenomena. Nisu osjećali svijet sirovo. To bi bio slučaj samo ako je duševno raspoloženje

voluntarizma usklađeno sa Škorpionom. Ukratko, kroz konstelaciju koju daje svjetonazorsko raspoloženje duše, koje je planetarni element, i kroz nijanse svjetonazora, koje su element duhovnog Zodijaka, čovjek donosi ono što nosi kroz svijet kao svoj svjetonazor u bilo kojoj inkarnaciji.

Međutim, postoji još jedna stvar. Odnosno, ovi pogledi na svijet - postoje mnoge nijanse ako tražite sve kombinacije - dodatno su modificirani tako da svi mogu poprimiti vrlo specifičan ton. Ali u ovom području tona moramo razlikovati samo tri stvari. Svi pogledi na svijet, sve kombinacije koje nastaju na ovaj način mogu se pojaviti na tri načina. Prvo, mogu biti teistički, tako da ono što u duši izgleda tonom moram nazvati teizmom. On može biti takvi da, za razliku od teizma, dotični ton duše moramo nazvati intuitizmom. Teizam nastaje kada čovjek traži u svemu vanjskom kako bi našao svog Boga, kada svog Boga traži izvanjski. Staro hebrejski monoteizam prvenstveno je bio teistički svjetonazor. Intuitizam nastaje kada ljudi svoj svjetonazor traže prvenstveno kroz ono što intuitivno svijetli u njima. Uz ova dva postoji i treći ton; to je naturalizam.

Theismus
Intuitismus
Naturalismus

Ova tri tona duše također imaju sliku u vanjskom svijetu kozmosa, naime, oni se sada ponašaju u ljudskoj duši na isti način kao Sunce, Mjesec i Zemlja, tako da teizam odgovara Suncu - sada se Sunce shvaća kao zvijezda stajačica, a ne kao planet - da intuitizam odgovara Mjesecu, a naturalizam Zemlji. Onaj - prevedeno na duhovno ono što se ovdje naziva Sunce, Mjesec i Zemlja - koji ide onkraj fenomena svijeta i kaže: kada pogledam vani, u svemu tome otkriva mi se Bog koji ispunjava svijet - zemaljsko ljudsko biće koje se uspravilo, kada dođe na sunčeve zrake, ono je teist. Osoba koja ne ide dalje od prirodnih procesa, već se zaustavlja na pojedinačnim pojavama, kao i osoba koja nikada ne gleda u Sunce, već samo gleda ono što Sunce za njega proizvodi na Zemlji, taj je naturalist. Onaj koji traga za najboljim što može imati u svojoj duši, dopuštajući da bude vođen svojim intuicijama, on je poput intuitivnog pjesnika koji pjeva o Mjesecu i čija je duša potaknuta srebrnim, blagim sjajem Mjeseca i može se s njim usporediti. Baš kao što se mjesečina može povezati s fantazijom, okultno intuitista, na kojeg se ovdje misli, mora se povezati s Mjesecom.

Na kraju postoji i četvrto; međutim, to je prisutno samo u jednom elementu. Kada se u odnosu na sve svjetonazore ljudi drže samo onoga što mogu doživjeti u sebi ili oko sebe, to je antropomorfizam.

Anthropomorphismus

To odgovara Zemlji kada ju se promatra kao takvu, bez obzira da li je okružena Suncem, Mjesecom, ili nečim drugim. Baš kao što možemo promatrati Zemlju samu za sebe, kada su u pitanju svjetonazori ne možemo uzeti u obzir ništa drugo osim onoga što mi kao ljudi možemo pronaći u sebi. Tada nastaje antropomorfizam tako raširen u svijetu.

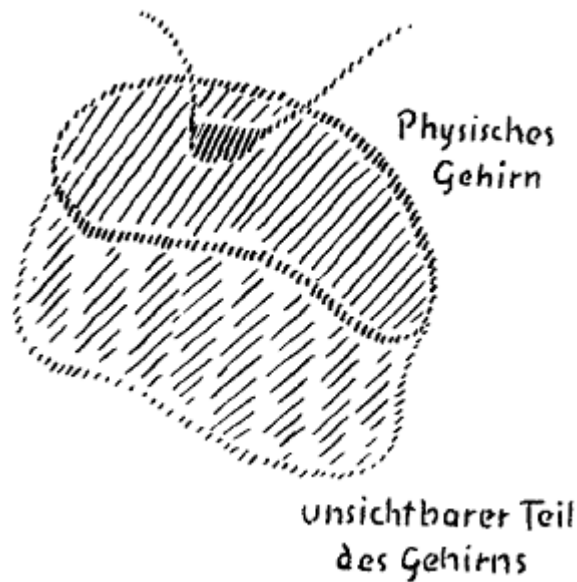
Ako se ide dalje od onoga što čovjek jest, baš kao što se mora ići dalje od Sunca i Mjeseca da bi se objasnio izgled Zemlje - što današnja znanost ne radi - tada dolazimo do potrebe da prepoznamo kao legitimne jedno uz drugo: teizam, intuitizam i naturalizam. Jer ne treba inzistirati na jednom od tih tonova, nego im dopustiti da zazvuče zajedno, što odgovara onome što je istina. I baš kao što je u užem smislu naša tjelesnost sa Suncem, Mjesecom i Zemljom, smještena u sedam planeta, tako je antropomorfizam kao najtrivijalniji pogled na svijet u ono što može zazvučati zajedno od teizma, intuitizma i naturalizma, a to opet u ono što može zazvučati zajedno iz sedam raspoloženja duše. A ovih sedam duševnih raspoloženja nijansirano je prema dvanaest znakova Zodijskoga.

Vidite, po imenu, niti jedan svjetonazor nije istinit, već je $12 + 7 = 19 + 3 = 22 + 1 = 23$ svjetonazora legitimno. Ali sve ostalo može nastati iz činjenice da odgovarajući planeti kruže okolo u dvanaest duhovnih zodijskih slika.

A sada pokušajte, iz onoga što je sada objašnjeno, steći osjećaj za zadatak koji znanost duha ima za pomiriti različite poglede na svijet, za pomiriti ih iz spoznaje da se svjetonazori mogu u određenom pogledu objasniti svojom međusobnom interakcijom, ali da ne mogu svi dovesti do unutarne istine ako ostanu jednostrani, već da čovjek mora, takoreći, iznutra iskusiti istinitu vrijednost različitih svjetonazora kako bi se stvarno - možemo tako reći - pomirili s istinom. Kao što možete zamisliti fizički kozmos: Zodijski, planetarni sustav, Sunce, Mjesec i Zemlja zajedno, Zemlja sama po sebi, možete zamisliti duhovni kozmos: antropomorfizam; teizam, intuitizam, naturalizam; gnoza, logizam, voluntarizam, empirizam, misticizam, transcendentalizam, okultizam; i sve se to odvija u dvanaest duhovnih zodijskih slika. Sve je ovo prisutno; samo je duhovno prisutno. Koliko god je istinito da je fizički kozmos fizički prisutan, toliko je istinito i duhovno prisustvo.

U hemisferi mozga koju nalazi anatom, za koju se može reći da je kao polu hemisfera, učinci duhovnog kozmosa koji izvire iz gornjih nijansi, djeluju prvenstveno na nju. S druge strane, postoji nevidljivi dio mozga koji je vidljiv samo kada se gleda etersko tijelo; primarno je pod utjecajem nižeg dijela duhovnog kozmosa (vidi crtež ispod). Ali kakav je to utjecaj? Recimo da je nečiji logizam podešen prema senzualizmu, a njegov empirizam podešen

prema matematizmu. Onda ono što se događa na ovaj način stvara sile koje djeluju u njegovom mozgu, a taj gornji dio njegovog mozga tada je posebno aktivan i guši ostale. Bezbrojne nijanse moždane aktivnosti nastaju zato što mozak, takoreći, pliva u duhovnom kozmosu i sile u mozgu djeluju na ovaj način, kako samo sada opisali. Ljudski su mozgovi zaista raznoliki koliko mogu biti, prema kombinacijama koje proizlaze iz ovog duhovnog kozmosa. On što je u nižem dijelu duhovnog kozmosa ne utječe čak ni na fizički mozak, nego radije na eterski mozak.

Kad se govori o svemu ovome, najbolji dojam koji možete steći je kada kažete: ovo otvara osjećaj za beskrajnost svijeta, za kvalitativnu veličinu svijeta, za mogućnost da čovjek može egzistirati kao čovjek, u ovom svijetu u beskrajnoj raznolikosti. Uistinu, ako samo ovo pogledamo, onda možemo sebi reći: zasigurno nam ne nedostaje mogućnosti da budemo drugačiji u našim različitim inkarnacijama kroz koje na Zemlji moramo proći. I također se može doći do uvjerenja, da netko tko tako gleda na svijet dolazi do toga da mora reći: O, kako je svijet bogat, kako je veličanstven! Kakva je sreća sudjelovati u njemu i dalje, još dalje, sve raznovrsnije, u njegovim učincima, u njegovom stremljenju!

ČETVRTO PREDAVANJE

Berlin, 23. siječnja 1914.

Bavili smo se mogućim nijansama svjetonazora, svjetonazorskim raspoloženjima i tako dalje, koji mogu zavladati ljudskom dušom, a budući da se iz širokog područja ove teme zaista mogu istaknuti samo pojedinačna stajališta, iznijeti ću jedno od ovih stajališta pomoću posebnog primjera.

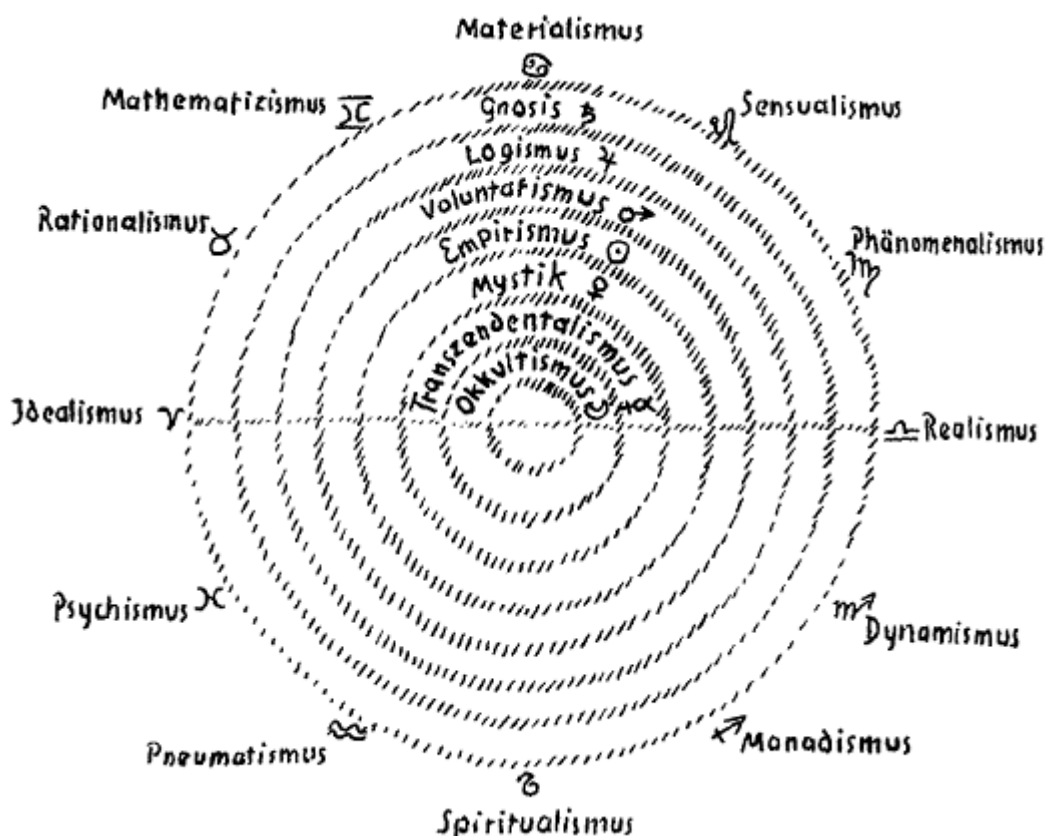
Pretpostavimo da se čovjek predstavlja u svijetu na takav način da njegove dispozicije sadrže posebne sile koje ga tako određuju da dopusti nijansi svjetonazora idealizma da djeluje na njega. Dakle reći ću: on nijansu svjetonazora idealizma čini djelotvornom. Pretpostavljamo da je on čini dominantnim čimbenikom u svom unutarnjem životu, da takoreći duševno raspoloženje koje sam jučer opisao kao ono od misticizma, raspoloženje Venere, teče prema idealizmu i hrani se njegovim snagama. Stoga, kad bi se netko htio poslužiti simbolima astrologije, rekao bi da je duhovna konstelacija takve osobe u njegovim duhovnim sposobnostima, takva da je Venera u Ovnu.

Izričito naglašavam, da ne bude nesporazuma, da su ova sazviježđa mnogo značajnija u ljudskom životu od sazviježđa vanjskog horoskopa, da se nužno ne podudaraju s 'natalnom kartom', vanjskim horoskopom. Jer je slučaj da povećani utjecaj koji se vrši na ljudsku dušu činjenicom da je misticizam pod znakom idealizma, da taj utjecaj čeka povoljan trenutak u kojem može zahvatiti dušu, tako da može postići ono što se može postići s misticizmom pod znakom idealizma. Ne mora biti slučaj da se ovi utjecaji, koji se potvrđuju kroz činjenicu da je misticizam pod znakom idealizma, afirmiraju upravo pri rođenju; mogu to učiniti prije rođenja i nakon rođenja. Ukratko, čekamo točku u vremenu kada će se, na temelju unutarnje organske konfiguracije čovjeka, ti sustavi moći najbolje organizirati u ljudskom organizmu.

Dakle, uobičajena astrološka 'natalna karta' ovdje ne dolazi u obzir. Ali može se reći da određena duša ima takvo raspoloženje da je, gledano duhovno, Venera u Ovnu, a misticizam u znaku idealizma. Sada, sile koje nastaju na ovaj način ne traju cijeli život. Mijenjaju se, što znači da ljudi dolaze pod različite utjecaje, pod različite duhovne znakove Zodijaka i također pod različita duševna raspoloženja. Pretpostavimo da se čovjek mijenja tako da tijekom života dođe u duševno raspoloženje empirizma, da je misticizam, takoreći, napredovao do empirizma, a empirizam je pod znakom racionalizma.

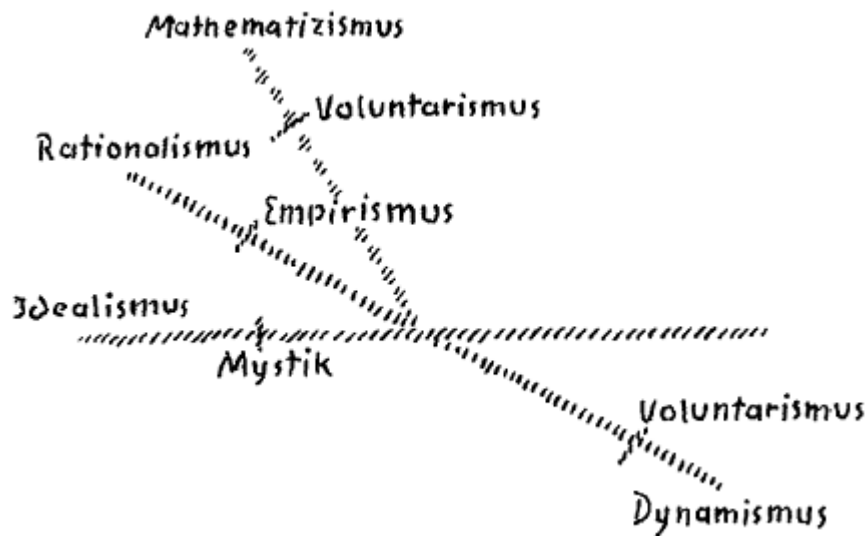
Vidite, kao što sam jučer označio, iznutra prema van, u simboličkoj slici empirizam se pridružuje misticizmu kao što se Sunce pridružuje Veneri. Što

se tiče raspoloženja, duša je napredovala prema empirizmu i ujedno se stavila pod znak racionalizma. To se u životu duše izražava tako da takva duša mijenja svoj svjetonazor. Ono što je stvorila, možda pogotovo ako je bila posebno snažna ličnost u vremenu u kojem je njezin misticizam obilježen idealizmom, to će promijeniti i sebi omogućiti da prijeđe u drugu nijansu svjetonazora. Ona će nešto drugo tvrditi i govoriti, ako je na taj način svjetonazorsko raspoloženje misticizma prešlo u empirizam i ovaj se stavio pod znak racionalizma. Ali iz ovoga što sam upravo objasnio ovdje, također možete vidjeti da ljudske duše imaju tendenciju da mijenjaju znakove i raspoloženje svog pogleda na svijet. - 'Ovoj' duši je težnja za promjenom, da tako kažemo, već dana. Pretpostavimo da želi nastaviti ovu tendenciju u životu. Želi napredovati od empirizma do sljedećeg raspoloženja duše, do voluntarizma. A kad bi tako napredovala u znakovima Zodiijaka, ušla bi u matematizam. Zatim bi se prešlo na svjetonazor koji u ovoj simboličkoj slici odstupa pod kutom od 60 stupnjeva od prve linije, gdje je misticizam stajao pod znakom idealizma. I takva bi duša tada, tijekom iste inkarnacije, izrazila matematičku strukturu svijeta prožetu voljom; zasnovanu na volji. To bi izrazila.

Ali jedna stvar postaje jasna - i molim vas da na ovo obratite pažnju - postaje jasno da dvije ovakve konstelacije, koje tijekom vremena postoje u duši, ometaju jedna drugu i imaju nepovoljan utjecaj jedna na drugu, kada su pozicionirane na takav način da formiraju kut od 60 stupnjeva. U fizičkoj astrologiji ovo je povoljna konstelacija; u duhovnoj astrologiji položaj

takozvanog sekstila, je nepovoljan. To se izražava u činjenici da ova posljednja situacija - voluntarizam u matematizmu - nalazi oštru prepreku u duši, tako da se ne može razviti jer ne može pronaći nijednu točku na koju bi se uhvatila, jer dotična osoba ne pokazuje sposobnost za ono što matematika jest. Nepovoljnost aspekta sekstila izražava se u činjenici da uopće nema matematičkih sposobnosti. Dakle, ova pozicija ne može se uspostaviti: voluntarizam u znaku matematizma. Posljedica je da duša na ovaj način ne pokušava unaprijediti raspoloženje duše. Ali budući da sada duša o kojoj se radi ne može ići putem prema voluntarizmu u matematizmu, ona napušta poziciju koju sada ima - empirizam u racionalizmu (vidi crtež) -

i traži izlaz - stavlja se u opoziciju smjeru koji još može slijediti. Takva duša ne bi napredovala prema voluntarizmu kao što je naznačeno isprekidanom linijom na crtežu, već bi se s voluntarizmom radije postavila u opoziciju svom empirizmu u racionalizmu.

To bi se događalo u znaku dinamizma. Voluntarizam bi stajao u opoziciji racionalizmu pod znakom dinamizma. I tijekom svog života takva bi duša kao moguću konstelaciju koja bi predstavljala pogled na svijet imala onu koja se temelji na posebnom prodoru sila, dinamizma u svijet, prožetog voljom; volja - volja prožeta silom. U duhovnoj astrologiji opet je drugačije nego u fizičkoj astrologiji; u fizičkoj opozicija ima potpuno drugačije značenje nego u duhovnoj. Ovdje je opozicija izazvana činjenicom da duša ne može nastaviti putem koji je nepovoljan; prelazi u položaj opozicije.

Ovdje sam pokazao kroz što je prolazila duša Nietzschea tijekom njegova života. Ako pokušate razumjeti smjer u njegovim prvim djelima, to se može objasniti položajem misticizma u znaku idealizma. Iz tog vremena potječu 'Rođanje tragedije' i 'Neblagovremene refleksije' u njihova četiri dijela: 'David Strauß, ispovjednik i pisac', 'O koristi i štetnosti povijesti za život', 'Schopenhauer kao pedagog', 'Richard Wagner u Bayreuthu'. To je misticizam pod znakom idealizma. Onda duša prodire dalje. Dolazi drugo

doba. Tu pada kreacija 'Ljudsko, odveć ljudsko', 'Praskozorje', 'Vesela znanost'. Ovdje je empirizam pod znakom racionalizma. U trećem razdoblju, koje izlazi iz položaja opozicije, spisi su koji se temelje na volji za moć, na volji prožetoj silom, moći: 'S onu stranu dobra i zla', 'O genealogiji morala', 'Slučaj Wagner', 'Sumrak bogova', 'Antikrist', 'Tako je govorio Zaratustra'.

Na taj način vidite kako postoji unutarnji zakon između duhovnog kozmosa i načina na koji čovjek stoji unutar ovog duhovnog kozmosa. Možete reći, ako koristite astrološke simbole, ali njihovo je značenje sada nešto drugačije: kod Nietzschea je slučaj da se u određenom trenutku njegova života Venera pojavila u Ovnu, ali on, kada je ova konstelacija za njegovu dušu prešla na Sunce u znaku Bika, on nije mogao naprijed, nije mogao doći u znak Blizanaca s Marsom, nego je otišao u položaj opozicije, to jest otišao u znak Škorpiona s Marsom. Njegovu posljednju filozofsku fazu karakterizira činjenica da je bio u znaku Škorpiona s Marsom. Ali ovu konstelaciju - naime onu kada prodireš u niže položaje, ispod linije idealizam-realizam (vidi sliku gore) - možeš održati samo ako uroniš u duhovno svjetonazorsko raspoloženje, okultizam ili slično; inače te konstelacije moraju imati nepovoljan učinak na samu osobu. Otuda Nietzscheova tragična sudbina. Gornje konstelacije možete izdržati ako ste sposobni postaviti sebe u svijet kroz vanjske uvjete na odgovarajući način. Ono što se nalazi ispod crte koja ide od idealizma do realizma može se podnijeti samo ako se čovjek uroni u znanost duha, što Nietzsche nije mogao. Pod 'postavljanjem vani u svijetu' mislim na sve što se može postići, naprimjer, kroz obrazovanje, kroz vanjske životne uvjete; oni dolaze u obzir za sve što je iznad linije idealizam-realizam. Za sve što je ispod linije idealizam-realizam u obzir dolazi meditativni život, život proučavanja i razumijevanja znanosti duha.

Da bi se shvatio značaj onoga što je izneseno u ovim predavanjima, mora se znati sljedeće. Mora se sebi razjasniti što je zapravo misao u ljudskom iskustvu, kako je misao postavljena u ljudskom iskustvu.

Grubi materijalist našeg vremena smatra da je u skladu s njegovom svrhom govoriti o mozgu koji oblikuje misao, ili bolje rečeno, da središnji živčani sustav oblikuje misao. Za nekoga tko vidi kroz stvari, ovo je isto tako istinito kao što bi bilo istinito misliti, kada gledate u ogledalo, da je ogledalo stvorilo lice koje vidite. Ali ono ne pravi lice kakvo vidite već je lice izvan ogledala. Ogledalo samo reflektira lice, vraća ga natrag. O tome sam čak više puta raspravljao na javnim predavanjima. Na sličan način to je slučaj i kako osoba doživljava misli. Sada ignoriramo druge sadržaje duše. Iskustvo misli koje je aktivno i stvarno u duši kada osoba doživi misao, toliko malo proizlazi iz mozga, koliko i sliku lica proizvodi ogledalo. Zapravo, mozak djeluje samo kao aparat za refleksiju, tako da reflektira aktivnost duše, i to postaje vidljivo njoj samoj. Mozak zapravo nema više veze s onim što ljudi percipiraju kao

misli nego što ogledalo ima veze s vašim licem kada u ogledalu vidite svoje lice.

Ali prisutna je još jedna stvar. Kad ljudi misle, oni zapravo percipiraju samo posljednju fazu svoje misaone aktivnosti, svoje misaono iskustvo. Kako bih ovo razjasnio, želio bih se ponovno poslužiti usporedbom s zrcalom. Zamislite da stojite i pokušavate svoje lice vidjeti u ogledalu. Ako tamo nemate ogledalo, ne možete vidjeti svoje lice. Bez obzira koliko dugo buljili, nećete vidjeti svoje lice. Ako ga želite vidjeti, prvo morate preraditi neku materiju koja leži tamo tako da postane ogledalo. To znači da ga prvo morate pripremiti kako bi mogao proizvesti zrcalnu sliku. Kada to učinite i zatim pogledate unutra, vidjet ćete svoje lice. - Duša mora učiniti s mozgom, isto što bi osoba učinila s ogledalom. Stvarnoj misaonoj aktivnosti opažanja misli prethodi takva aktivnost, naprimjer, ako želite percipirati misao 'lav', prvo se u duboko u unutrašnjosti mozga dijelovi mozga pokreće na takav način da postaju ogledalo za percepciju misli 'lav'. A osoba koja mozak pretvara u ogledalo ste vi sami. Ono što na kraju percipirate kao misli su zrcalne slike; ono što prvo morate pripremiti da bi se pojavila dotična zrcalna slika, samo je neki dio mozga. Vi sami sa svojom duševnom aktivnošću, dajete mozgu strukturu i sposobnost da odražava ono što mislite kao misao. Ako se želite vratiti na aktivnost koja je u osnovi mišljenja, to je aktivnost koja iz duše intervenira u mozgu i djeluje u mozgu. I kada iz svoje duše u mozgu provodite određenu aktivnost, to mozak tako odražava da percipirate misao 'lav'. - Vidite, prvo tu mora biti nešto duhovno-duševno. To mora djelovati na mozak. Zatim, kroz ovu duhovno-duševnu aktivnost, mozak postaje zrcalni aparat koji misli reflektira natrag. Ovo je pravi proces, što je za toliko ljudi danas zbunjujuće da ga uopće ne mogu razumjeti.

Svatko tko malo napreduje u okultnoj percepciji, može razlikovati dvije faze duševne aktivnosti. Može vidjeti kako, ako želi bilo što misliti, mora prvo ne samo smisliti misao, već je pripremiti; odnosno mora pripremiti svoj mozak. Ako ga je pripremio tako da odražava, onda ima misao. Ako se želite baviti okultnim istraživanjem, tako da imate predodžbu o stvarima, prvi vam je zadatak ne predstaviti si to odmah, već izvršiti aktivnost koja priprema predodžbu. To je ono što je iznimno važno uzeti u obzir. Te stvari moramo imati na umu, jer tek kada ih imamo na umu, pred sobom imamo stvarnu djelatnost ljudske misli. Tek sada znamo kako funkcionira aktivnost ljudskog mišljenja. Prvo, ova misaona aktivnost zahvaća mozak, ili bolje rečeno središnji živčani sustav negdje, provodi aktivnost, pokreće, recimo, po mojoj volji, atomističke dijelove na neki način, na neki način uzrokuje njihovo kretanje. Kao rezultat toga, oni postaju zrcalni aparat, misao se zrcali i duša je postaje svjesna kao takve. Dakle, moramo razlikovati dvije faze: prvu rad na mozgu iz duhovno-duševnog; onda percepcija dolazi nakon što je duša obavila pripremi rad na mozgu za ovu percepciju. Kod običnih ljudi, rad mozga u potpunosti ostaje u podsvijesti; oni samo opažaju odraz.

Kada je riječ o ljudima koji se bave okultnim istraživanjem, prvo se mora doživjeti priprema. Morate doživjeti, kako morate uliti djelatnost duše i najprije pripremiti mozak, tako da to dovede do toga da je moguće imati predodžbu o misli.

Ono što sam sada objasnio, ljudima se neprestano događa između buđenja i padanja u san. Misaona aktivnost uvijek radi na mozgu i tako ga čini zrcalnim uređajem za misli, tijekom cijelog budnog stanja. Ali nije dovoljno da je ono što se u nama prerađuje misaonom aktivnošću samo ono što sami prerađujemo. Budući da se radi o, mogli bi reći, usko definiranoj djelatnosti, koja se odvija kroz duhovno-duševno. Kada se ujutro probudimo, ostanemo budni tijekom dana i navečer ponovno zaspemo, tako se duhovno-duševna aktivnost koja pripada mišljenju sastoji u tome da ta djelatnost cijeli dan djeluje na mozak i da mozak time postaje zrcalni aparat. Ali mozak prvo mora biti tu; tada duhovno-duševna aktivnost može napraviti svoje male brazde, moglo bi se reći, svoje bilješke i gravure u mozgu. Mozak stoga mora biti tamo u svom glavnom obliku, sa svojom osnovnom masom. Ali to nije dovoljno za naš ljudski život.

Naš mozak ne bi mogao biti korišten za svakodnevne poslove života da cijeli naš organizam nije pripremljen tako da bude osnova za svakodnevni rad. A ovaj rad koji priprema ljudski organizam dolazi iz kozmosa. Baš kao što svaki dan od buđenja dok ne zaspemo radimo na - trivijalno rečeno - graviranju mozga, što ga čini zrcalnim aparatom za svakodnevne misli, dakle tamo gdje ne možemo sami gravirati, odnosno dati sebi oblik, oblik nam mora biti dan iz kozmosa. Baš kao što naše male misli rade u mozgu i prave svoje male gravure, cijeli naš organizam mora biti izgrađen iz kozmosa prema istom obrascu misaone aktivnosti. I tako će biti, jer ista stvar koja radi u nama na malim gravurama prisutna je u kozmosu, mreškajući se i tkajući kroz ovaj kozmos kao misaona aktivnost. Naprimjer, ono što nam se pojavljuje kao ideja, što imamo kao idealizam, prisutno je u duhovnom kozmosu kao aktivnost koja dovodi do idealizma, i na čovjeka može imati takav učinak da priprema njegov cijeli organizam na takav način da naginje idealizmu. Isto tako, druge nijanse u raspoloženjima i znakovima iz duhovnog kozmosa usađuju se u ljude.

Čovjek je izgrađen prema mislima kozmosa. Kozmos je veliki mislilac koji u nas urezuje naš oblik do posljednjeg nokta, baš kao što naš mali misaoni rad čini male gravure u mozgu tijekom svakodnevnog života. Kao što je naš mozak - to jest samo u odnosu na male dijelove na kojima se može gravirati - pod utjecajem misaonog rada, tako je i cijeli čovjek pod utjecajem kozmičkog misaonog rada.

Što to znači? - Ono što sam ovdje pokazao kao primjer Nietzschea, znači: pod utjecajem kozmosa, Nietzsche je bio tako pripremljen u svojoj karmi kroz raniju inkarnaciju da su u određenom trenutku, zahvaljujući njegovoj ranijoj

inkarnaciji, sile idealizma i misticizma - koje su djelovale zajedno jer je misticizam bio pod znakom idealizma - djelovale na njegovu cjelokupnu tjelesnu konstituciju na takav način da je on inicijalno bio sposoban postati mistični idealist. Onda se konstelacija promijenila na naznačeni način.

Mi smo mišljeni iz kozmosa. Kozmos nas misli. I kako mi u našem malom svakodnevnom misaonom radu pravimo male gravure u našem mozgu, i onda nam ideje lav, pas, stol, ruža, knjiga, gore, dolje, lijevo, desno, dolaze u svijest kao odraz onoga što smo prethodno pripremili u mozgu - odnosno, kako mi u konačnici kroz obradu mozga percipiramo lava, psa, stol, ružu, knjigu, gore, dolje, pisanje, čitanje - tako bića svjetskih hijerarhija djeluju na takav način da provode veliku misaonu aktivnost koja u svijetu urezuje nešto značajnije nego što to mi činimo svojom svakodnevnom misaonom aktivnošću. Tako dolazi do toga da ne nastaju samo male, sićušne gravure, koje se zatim pojedinačno odražavaju kao naše misli, nego se mi samo cijelim svojim bićem pojavljujemo bićima viših hijerarhija kao njihove misli. Kao što naši mali moždani procesi odražavaju naše male misli, na taj način, ugravirane u svijet, odražavamo misli kozmosa. Kada hijerarhije kozmosa misle, one misle, naprimjer, nas ljude. Baš kao što naše male misli dolaze iz naših malih moždanih čestica, tako i njihove misli proizlaze iz onoga što hijerarhije rade, i kojima mi sami pripadamo. Baš kao što su nam dijelovi u mozgu zrcalni aparat kojeg prvo pripremamo za svoje misli, mi, mala bića, ono smo što hijerarhije kozmosa pripremaju za svoje misli. Dakle, u određenom pogledu možemo reći: kozmos možemo osjećati onako kako bi mali dio našeg mozga mogao osjećati nas same. Ali onoliko koliko smo duhovno-duševno mi ono što je naš mozak, toliko su malo bića duhovnih hijerarhija 'mi'. Stoga smo neovisni o bićima viših hijerarhija. I možemo reći: na neki način im služimo da mogu misliti kroz nas; ali u isto vrijeme mi smo neovisna bića koja u sebi imaju vlastito biće, kao što i čestice našeg mozga imaju svoj život na određeni način.

Tako nalazimo vezu između ljudske i kozmičke misli. Ljudska je misao vladarica mozga; kozmička misao je takav vladar da mi sami cijelim svojim bićem pripadamo onome što ona mora izvršiti. Jednostavno moramo, jer zbog naše karme ne može uvijek svoje misli usmjeriti prema nama na isti način, biti izgrađeni prema njenoj logici. Mi ljudi imamo logiku po kojoj razmišljamo, a svoju logiku imaju i duhovne hijerarhije kozmosa. A njihova logika leži u onome što smo zabilježili kao shemu (vidi prvi crtež). Baš kao što, kada mislimo, 'lav je sisavac', dovodimo dva koncepta zajedno da formiramo sud, tako duhovne hijerarhije misle dvije stvari zajedno, misticizam i idealizam: misticizam se javlja u idealizmu. Prvo ovo zamislite kao pripremnu aktivnost kozmosa: misticizam se pojavljuje u idealizmu - tako zvuči kreativni 'fiat', kreativna riječ. Za bića duhovnih hijerarhija, pripremni čin sastoji se u zahvaćanju osobe čija karma odgovara činjenici da se u njoj razvija dispozicija da postane mistični idealist. U hijerarhije

kozmosa zrači natrag, ono što bismo za nas nazvali mišlju, za njih je izraz ljudskog bića koje je mistični idealist, što je njihova misao, nakon što su pripremili kozmički sud: misticizam se pojavljuje u idealizmu.

Mi smo, na neki način, zabilježili nutrinu kozmičke riječi, kozmičke misli. Ono što smo u shemi zabilježili kao kozmičku logiku, pokazuje nam kako misle duhovne hijerarhije kozmosa, naprimjer: empirizam se javlja u znaku racionalizma! - i tako dalje. Pokušajmo zamisliti što se na taj način može misliti u kozmosu. Može se misliti: 'neka se misticizam pojavi pod znakom idealizma! Neke se promjeni! Neke bude empirizam u znaku racionalizma! - Otpor!' Ono što bi došlo sljedeće, bio bi lažni kozmički sud. Misao je preusmjerena - imamo korigirano 'krivo mišljenje', dok provjeravamo misao. Mora se pojaviti i treće gledište: voluntarizam u znaku dinamizma. - Rezultat ove tri presude donesene tijekom vremena u kozmičkim svjetovima, pojavljuje se u čovjeku 'Nietzsche'. I zrači natrag kao misao kozmosa.

Tako govori zbroj duhovnih hijerarhija u kozmosu. A naša ljudska misaona aktivnost je slika, mala slika toga. Svjetovi su povezani s duhom ili duhovima kozmosa kao što je naš mozak povezan s našom dušom. Tako da možemo gledati u ono što vidimo, samo s određenim strahopoštovanjem, gledati sa svetim poštovanjem. Jer time smo, da tako kažem, suočeni s tajnama ljudske individualnosti. Učimo razumjeti da - ako se smijem figurativno izraziti - oči bića viših hijerarhija lutaju nad pojedinačnim ljudskim individualnostima, i da su za njih individualnosti ono što su za nas pojedinačna slova knjige koju čitamo. To je ono na što možemo gledati samo sa svetim strahopoštovanjem. Oslušujemo misaonu aktivnost kozmosa.

U naše vrijeme, veo takve tajne mora biti podignut, u određenoj mjeri. Zato što su zakoni koji su ovdje prikazani kao zakoni misli kozmosa, aktivni u ljudima. A njihovo poznavanje može nas potaknuti da razumijemo život, i da, razumijevajući ovaj život, naučimo razumjeti sebe, naučimo razumjeti na način da znamo, čak i ako smo na određeni način zbog ovog ili onog postavljeni jednostrano u životu: pripadamo većoj cjelini, jer smo članovi misaone logike kozmosa. A znanost duha nas vodi da razumijemo te odnose, dajući nam upute da shvatimo svoju jednostranost u odnosu na svoje sposobnosti, kao i da se kroz spoznaje znanosti duha učinimo sveobuhvatnijima. Onda ćemo naći raspoloženje, koje je upravo u našem vremenu nužno.

U naše vrijeme, kada u mnogim vodećim umovima nema ni traga uvida u uvjete koje smo ovdje dotaknuli, doživljavamo da su ljudi podložni tim uvjetima, ali ne znaju kako živjeti u tim uvjetima. Ali tako stvaraju uvjete zbog kojih je kompenzacija neophodna. Uzmite primjer Wundta kojeg sam jučer predstavio. Njegova jednostranost uvjetovana je vrlo specifičnom konstelacijom. Pretpostavimo da bi se Wundt ikada mogao natjerati da razumije znanost duha; tada bi svoju jednostranost shvatio na način da bi

sam sebi rekao: budući da dobro stojim s empirizmom i tako dalje, mogu dobro raditi na određenim područjima. Ostajem u ovoj oblasti, a ostalo nadopunjavam znanošću duha. - On bi došao do takve odluke. Ali on ne želi znati ništa o znanosti duha. Pa što on radi? Dok je mogao postići nešto dobro, produktivno u konstelaciji koja je njegova, Wundt ono što može postići zahvaljujući ovoj konstelaciji pretvara u cjelovitu filozofiju, dok bi inače bio u stanju postići nešto još veće, daleko veće, zapravo jedino korisno kad bi prestao filozofirati i eksperimentirati na duševnim fenomenima - koje razumije - i istražio prirodu matematičkih prosudbi - koje također razumije - umjesto da to spaja u svakakve filozofije; jer tada bi bio na pravom putu.

Ali to se mora reći za mnoge. Stoga, znanost duha, baš kao što mora urediti stvari da se prepozna kako pomiriti svjetonazore, s druge strane, mora oštro ukazati na prekoračenje nužnog priklanjanjem osobitostima sadašnje konstelacije, koje sugestivno utječući na svijet prosudbama, nanose veliku štetu, koje dolaze ne uzimajući u obzir njihovu konstelaciju. Jednostranost koja se želi afirmirati kao cjelina mora se oštro odbaciti. Svijet ne može objasniti osoba koja je sklona jednoj ili drugoj stvari. A ako se tako želi objašnjavati i uspostaviti filozofiju, onda ta filozofija ima nepovoljan učinak, a znanost duha ima zadatak odbaciti ohole pretenzije ove jednostranosti, koja se kao cjelina pojavljuje u svijetu. U naše vrijeme, što je manje smisla i osjećaja za znanost duha, to opisana jednostranost mora biti izraženija.

Vidimo dakle, da nas upravo poznavanje prirode ljudske i kozmičke misli može dovesti do ispravnog razumijevanja smisla i zadaće znanosti duha u našem vremenu, te vidimo kako može dovesti u pravi odnos s drugim takozvanim duhovnim strujama, naime filozofskim strujama, u naše vrijeme. Bilo bi poželjno da se spoznaje kakve smo ovim predavanjima nastojali iznijeti duboko urežu u srca i duše naših prijatelja, tako da tijekom antropozofske duhovne struje u svijetu postane takav da uzima vrlo specifičan, pravi smjer. Ako to uzmete u obzir, tada ćete sve više prepoznavati kako je ljudsko biće oblikovano onim što u njemu živi kao kozmičke misli.

Upravo kroz ovakvo izlaganje, još dublje nam se ukazuje misao poput Fichteove nego što bi se inače mogla činiti, kada kaže: kakvu filozofiju netko ima, ovisi o tome kakva je osoba. Da, uistinu, kakvu tko filozofiju ima, ovisi o tome kakva je osoba! Činjenica da je u prvom razdoblju svoje inkarnacije, u kojem je živio kao Fichte, kao temeljni nerv svog svjetonazora mogao reći: 'Naš svijet je senzualizirani materijal naše dužnosti', što, kao i gornje riječi koje je kasnije izgovorio, pokazuje kako je njegova duša promijenila svoju konstelaciju u duhovnom kozmosu, odnosno, kako je bogato ova duša bila oblikovana tako da je duhovne hijerarhije mogu transformirati kako bi kroz nju same mislile različite stvari. Nešto slično bi se moglo reći i za Nietzschea, naprimjer.

Mnogi aspekti pogleda na svijet, pojavljuju se kada pred dušom držimo stvari poput ovih koje su okarakterizirane na ova četiri predavanja. Najbolja stvar koju od ovoga možemo dobiti, međutim, je da kroz takve stvari možemo gledati sve dublje i dublje u duhovnu strukturu svijeta, i također u nju gledati s osjećajem i opažajući. Kad bi se kroz ovakav ciklus predavanja moglo postići samo jedno, da što više vaših duša u sebi kaže: da, ako želite uroniti u duhovni svijet, odnosno u svijet istine, a ne u svijet zablude, zaista morate krenuti tim putem! Jer o mnogo, mnogo toga treba voditi računa da bi se došlo do izvora istine. I ako bi mi se u prvi mah moglo učiniti kao da je tu ili tamo nastala proturječnost, da ne mogu razumjeti ovo ili ono, zato sebi želim reći da svijet nije tu da uvijek u svakoj situaciji bude razumljiv, i da ću radije postati tragač nego osoba koja se svijetu uvijek predstavlja na način da se onda pita: Što mogu razumjeti? Što ne razumijem? - Ako netko postane tragatelj, ako ozbiljno krene na put traženja, onda nauči prepoznati da mora prikupiti impulse sa najrazličitijih strana kako bi stekao neko razumijevanje svijeta. Tada će potpuno zaboraviti postavljati se prema svijetu na način poput: Razumijem li ja to? Ili to ne razumijem? - već traži i traži i nastavlja tražiti. Najgori neprijatelji istine su zatvoreni i zaključeni svjetonazori koji žele sastaviti nekoliko misli i vjeruju da s nekoliko misli mogu izgraditi strukturu svijeta.

Svijet je beskonačan, kvalitativno i kvantitativno. I sreća će biti ako se nađu pojedine duše koje žele jasno vidjeti, posebno u odnosu na ono što je tako strašno u naše vrijeme, u smislu samobitne jednostranosti koja želi biti cjelina. Želim reći, kažem to krvarećim srcem: najveća prepreka spoznaji činjenice kako se u mozgu odvija pripremni rad misaone aktivnosti, kako se time mozak pretvara u zrcalo i kako se duševni život reflektira natrag - činjenica čije bi poznavanje moglo baciti beskrajno svijetlo na mnoge druge fiziološke spoznaje - najveća prepreka spoznaji ove činjenice je suluda današnja fiziologija, koja govori o dvije vrste živaca, motoričkim i osjetilnim živcima. Toga sam se već dotaknuo na nekim predavanjima. Da bi proizvela ovo učenje, koje proganja fiziologiju, fiziologija je zapravo prethodno morala izgubiti svaki smisao. Ipak, danas je to učenje priznato u cijelom svijetu, koje stoji na putu svakom istinskom upoznavanju prirode misli i prirode duše. Nikada neće biti moguće spoznati ljudsku misao, dok fiziologija predstavlja takvu prepreku upoznavanju misli. Ali došli smo toliko daleko, da je neutemeljena fiziologija sada uvod u sve udžbenike psihologije i da proučavanje duše čini ovisnim o sebi. U isto vrijeme, ovo blokira put do spoznaje kozmičke misli.

Čovjek nauči prepoznati što je misao u kozmosu tek kada osjeti što je misao u čovjeku, kada osjeti sebe u istini ove misli, koja kao misao nema nikakve veze s mozgom osim što je ona gospodar ovoga mozga. Ali ako ste prepoznali misao u njezinoj biti kao ljudsku misao, tada se s tom mišlju već osjećate u kozmičkom, a naše znanje o pravoj prirodi ljudske misli, proširuje se na

znanje o pravoj prirodi kozmičke misli. Ako naučimo ispravno prepoznati kako razmišljamo, tada ćemo također naučiti prepoznati kako sile kozmosa misle nas. Da, čak dobivamo priliku zaviriti u logiku hijerarhija. Pojedinačne komponente prosudbi hijerarhija, koncepte hijerarhija, zapisao sam vam. Koncepti hijerarhija leže u dvanaest duhovnih znakova Zodijaka, u sedam svjetonazorskih raspoloženja, i tako dalje. A ono što ljudi jesu, to su prosudbe kozmosa koje proizlaze iz ovih koncepata. Tako se osjećamo unutar logike kozmosa, odnosno u pravom smislu, unutar logike hijerarhija kozmosa, i kao duše se osjećamo ukorijenjeni u kozmičke misli, kao što male misli, koje mislimo, osjećamo da su ugrađene u naš duševni život.

Meditirajte na ideju: 'Mislim svoje misli. - A ja sam misao, koju misle hijerarhije kozmosa. Moje vječno sastoji se u činjenici da je mišljenje hijerarhija vječno. I ako sam jednom mišljen od jedne kategorije hijerarhija, tada ću biti predan - kao što se ljudska misao predaje s učitelja na učenika - iz jedne kategorije u drugu, tako da me može nastaviti misliti u mojoj vječnoj, pravoj prirodi. Ovako se osjećam unutar misaonog svijeta kozmosa.'

Time završavamo ovaj kratki ciklus predavanja.

O ovom izdanju

Četiri predavanja 'Ljudska i kozmička misao' održana su u sklopu druge opće skupštine Antropozofskog društva koje postoji od 1912. godine, i trajala je od nedjelje 18. siječnja do petka 23. siječnja 1921. godine. Zapisnici rasprava, govora i priloga, održanih tih dana, tiskani su u 'Obavijestima za članove Antropozofskog društva (Teozofskog društva)' koje je uredila Mathilde Scholl, Köln, od travnja do lipnja 1914.

Osnova teksta: Predavanja je službeno stenografirao Walther Vegelah, čija je transkripcija u čistom tekstu bila osnova dosadašnje publikacije. Nakon 4. izdanja 1961. u arhivi je postao dostupan drugi transkript predavanja, koji je napisala Clara Michels. Konzultiran je u svrhu usporedbe za izdanje iz 1980. godine. Izvorne stenografske bilješke ni Vegelahna ni Michels nisu sačuvane. Kao što se vidi iz drugih bilješki Clare Michels, njeni su tekstovi kraći od Vegelahnovih, često izostavljaju ponavljanja i parafraze, ali su obično jasni i precizni u značenju. Neke riječi i izraze u njezinim bilješkama s tih predavanja, potvrđuju i druge bilješke iz treće ruke.

Naslov knjige potječe od Rudolfa Steinera.

O pojedinačnim izdanjima: Prva dva izdanja izradila je Marie Steiner; urednik trećeg izdanja nije poznat po imenu; četvrti su bili Robert Friedenthal i Karl Boegner. Peto izdanje iz 1980. i šesto (1990.) u osnovi se temelje na Vegelahnovom prethodnom, detaljnijem tekstu, koji međutim, jasno pokazuje značajke stilski ugladene adaptacije; značajne izmjene ili dopune proizašle iz usporedbe s Michelsovim tekstom navedene su na kraju bilježaka.

Crteži s ploče nisu sačuvani. Crteži u tekstu rađeni su prema predlošcima u bilješkama s predavanja Leonore Uhlig.